

675-75
1996

საქართველოს
აкадеმიის
განმარტება

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე
PROCEEDINGS OF THE GEORGIAN
ACADEMY OF SCIENCES
ИЗВЕСТИЯ АКАДЕМИИ НАУК ГРУЗИИ

აქონოლოგიის სერია
ECONOMIC SERIES
СЕРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ



ტომი
VOLUME
TOM 4
1996 N 1-2

✓
60

თბილისი • TBILISI • ТБИЛИСИ

სარედაქციო კოლეგია

ვ. პაპავა (მთავარი რედაქტორი), გ. ადეიშვილი, ვ. ადვაძე, თ. ბერიძე (სწავლული მდივანი), ზ. გიორგაძე, ა. გუნია, ა. კურატაშვილი, რ. მითაიშვილი, ი. მესხია, ნ. პაიჭაძე, ა. სილაგაძე, ვ. ჩანტლაძე, თ. ჩიკვაძე, ლ. ჩიქავა, გ. წერეთელი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), ბ. ხასია, მ. ჭიბუჭი

პასუხისმგებელი მდივანი ი. დემირხანოვა

EDITORIAL BOARD

V.Papava (Editor-in-Chief), V.Advazde, G.Adeishvili, T.Beridze (Scientific Secretary), V.Chantladze, L.Chikava, T.Chikvaizde, M.Djibouti, H.Giorgadze, A.Gunia, B.Khasia, A.Kuratashvili, Y.Meskha, R.Mitaishvili, N.Paichadze, A.Silagadze, G.Tsereteli (Deputy Editor-in-Chief)

Executive Secretary I.Demirkhanova

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

В.Г.Папавა (главный редактор), В.С.Адвадзе, Г.Г.Адеишвили, Т.А.Беридзе (ученый секретарь), Г.Г.Гиоргадзе, А.Л.Гунья, М.Ч.Джибути, А.А.Кураташвили, Я.Е.Месхия, Р.Л.Митаишвили, Н.Н.Пайчадзе, А.Н.Силагáдзе, Б.А.Хасиа, Г.Ш.Церетели (зам. главного редактора), В.Г.Чантладзе, Л.Л.Чикава, Т.Н.Чикваидзе

Ответственный секретарь И.С.Демирханова

P.Gugushvili Institute
of Economics, The Georgian
Academy of Sciences,
14, Kikodze street,
Tbilisi, 380007,
Republic of Georgia
tel:(8832)99-68-53,(8832)99-07-02
Fax: (8832)998-389

Республика Грузия
380007, Тбилиси,
ул.Кикадзе, 14
Институт Экономики
им.П. Гугушвили АН Грузии
тел: (8832)99-68-53,(8832)99-07-02
факс: (8832)998-389

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე
PROCEEDINGS OF THE GEORGIAN
ACADEMY OF SCIENCES
ИЗВЕСТИЯ АКАДЕМИИ НАУК ГРУЗИИ

ეკონომიკის სერია
ECONOMIC SERIES
СЕРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ

ტომი 4, N 1-2
VOLUME 4, N 1-2
ТОМ 4, N 1-2

ჟურნალი დაარსდა 1992 წლის ოქტომბერში
The journal is established in October, 1992
Журнал основан в октябре 1992 года

გამოდის წელიწადში 4-ჯერ
The journal is published 4 times a year
Выходит 4 раза в год

თბილისი "მეცნიერება"
TBILISI "METSNIEREBA"
ТБИЛИСИ "МЕЦНИЕРЕБА"

1996

შინაარსი

ვ. ბურდული სამრეწველო პოლიტიკა: რეალიზების ინსტიტუციური უზრუნველყოფა და ეკონომიკური მექანიზმი	3
ს. ფორტესკიუ რუსეთის სამრეწველო პოლიტიკის ინსტიტუტები	17
ი. ანანიაშვილი აგრეგირების პრობლემა და სრული დანახარების კოეფიციენტები ანგარიშებით დარგთაშორის ბალანსში.	30
მ. მაქსოევი საქართველოში მცირე ბიზნესის მხარდაჭერის სისტემის შესახებ წესები. ავტორთათვის	45
	59

CONTENTS

V. Burduli The Industrial Policy: Institutional Security and Economic Mechanism 3	
S. Fortescue The Industrial Policy Institutions of the Russian Government	17
Iu. Ananiashvili The Problem of Aggregation and the Total Expenditure Koefficients with an Account in the Intersectoral Balance	30
M. Macsoev The System of Small Business Supporting in Georgia	45
Instruction to Authors	59

СОДЕРЖАНИЕ

В. Бурдули Институциональное обеспечение и экономический механизм промышленной политики	3
С. Фортестью Институты промышленной политики России	17
Ю. Ананиашвили Проблема агрегирования и коэффициенты полных затрат в отчетном межотраслевом балансе	30
М. Максоев О системе поддержки малого бизнеса в Грузии	45
Правила для авторов	59



სამრეწველო პოლიტიკა: რეალიზების ინსტიტუციური უზრუნველყოფა და ეკონომიკური მუქანის შიშები

ვ. ბურდული

თბილისი, 380007, ქიქოძის ქ. 14

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის

პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი

შემოვიდა: 1996 წლის 15 იანვარს

რეზიუმე: სტატიაში განხილულია სამრეწველო პოლიტიკის ინსტიტუციური უზრუნველყოფის და რეგულირების ეკონომიკური მუქანის შიშების შექმნის საკითხები. ნაჩვენებია, რომ საქართველოს ეკონომიკური მდგომარეობის მანძილზე პირობებში სამრეწველო პოლიტიკის რეგულირება დაფუძნებული უნდა იყოს ბაზარზე ორიენტირებულ საფინანსო სისტემაზე, სადაც სტრუქტურული გარდაქმნისათვის საჭირო ინვესტიციების გენერირება ძირითადად ხდება მსხვილი საბანკო სტრუქტურების გამოყენებით, საგადასახადო, საფინანსო-საკრედიტო და სხვა ინსტრუმენტების საშუალებით კაპიტალის ფასის რეგულირების პირობებში. შესწავლილია ამისათვის საჭირო საბაზრო ინსტიტუტების შექმნის, შესაბამისი კანონებისა და საკანონმდებლო აქტების მიღების, სახელმწიფო და საბაზრო რეგულირების სისტემებში სხვა ღონისძიებების განხორციელების საკითხები. ნაშრომში აგრეთვე, მოცემულია სამრეწველო პოლიტიკის ძირითადი მიზნების სისტემა და იმ ინსტრუმენტების ნუსხა, რომელთა საშუალებით ხდება ამ მიზნების რეალიზების მართვა. შემოთავაზებულია მარეგულირებელი ინსტრუმენტების კონკრეტული მახასიათებლები და შემოქმედების მიმართულებები, რაც ამჟამად და უახლოეს მომავალში საჭიროა საქართველოს მრეწველობის გაჯანსაღებისა და განვითარების მიზნით.

20813

როგორც განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება გვიჩვენებს, მრეწველობის სწორი და შედეგიანი განვითარება შეუძლებელია სამრეწველო პოლიტიკის ჩამოყალიბების გარეშე. განვითარებულ ქვეყნებშიც აწყდებიან მრავალ სირთულეებს მრეწველობაში. ბოლო პერიოდში სიძნელებებს (პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის დაქვეითება, პრობლემები პროდუქციის რეალიზებაში) წააწყდნენ ინდუსტრიის ისეთი ტრადიციული დარგები, როგორცაა ფოლადსახმელო და საავტომობილო მრეწველობა, საყოფაცხოვრებო ტექნიკისა და რადიოელექტრონიკის წარმოება [1, გვ. 71]. ამ სირთულეების გადალახვას ხელს უწყობს რიგი ინსტიტუციური, სტრუქტურული და სხვა ღონისძიებების გატარება, რომელთა ერთიანობა წარმოადგენს ქვეყნის სამრეწველო პოლიტიკას. შეუძლებელი იქნებოდა იაპონიის, სამხრეთ კორეის, აზიის ახალი ინდუსტრიული ქვეყნების წარმატებითი განვითარება და მსოფლიო ბაზრის მრავალ სეგმენტში გარდევნა მიზანმიმართული სამრეწველო პოლიტიკის გატარების გარეშე. ამდენად, ქვეყანაში აუცილებლად უნდა შემუშავდეს გონივრული სამრეწველო პოლიტიკა და ჩამოყალიბდეს მისი რეალიზებისათვის საჭირო ეკონომიკური მუქანის შიშები.

ფართო, გაგებით სამრეწველო პოლიტიკა წარმოადგენს ეკონომიკური, პოლიტიკური და ორგანიზაციული ღონისძიებების კომპლექსს, რომელიც მოქმედებს ეროვნული ეკონომიკური სისტემის სხვადასხვა დონეზე და უზრუნველყოფს მრეწველობის საბაზრო ორგანიზაციის სრულყოფას (დარგობრივი სტრუქტურული მრეწველობის განვითარების მიზნით).

საქართველოს ეკონომიკის
ინსტიტუტი
თბილისი

წარმოების განლაგება, ინვესტიციური აქტიურობისა და სამრეწველო საქმიანობის რეგულაცია და სტიმულირება, სამრეწველო. ჯგუფების ფორმირება, საშუალო და მცირე ბიზნესის წინასწარგება; დარგებში კონკურენციის ოპტიმალური რეჟიმის დაცვა; ეროვნული ეკონომიკის საექსპორტო პოტენციალის და კონკურენტუნარიანობის სტიმულირება; მრეწველობის განვითარების, საბაზრო და სახელმწიფო კოორდინაციის ურთიერთშეხამებას [2, გვ. 133, 134].

სამრეწველო პოლიტიკის ძირითადი ამოცანებია: სტრუქტურული გარდაქმნისათვის ინსტიტუციური ზომების განსაზღვრა და რეალიზება; სამრეწველო პოლიტიკის რეალიზების მარეგულირებელი მექანიზმის შექმნა და სრულყოფა; პრიორიტეტების განსაზღვრა, დასაბუთება და რეალიზების რეგულირება; არაეფექტური წარმოებების შეკვეცის მექანიზმის შექმნა.

სამრეწველო პოლიტიკის ფარგლებში მუშავდება დამიზნების პოლიტიკა, რომელიც აშშ-ის საერთაშორისო სავაჭრო კომისიის განსაზღვრებით წარმოადგენს კოორდინირებულ სახელმწიფო ღონისძიებებს, შერჩეულ დარგებში საწარმოო რესურსების მობილიზაციისათვის, რომლის მიზანია ეროვნული მეწარმეებისა და მცირე სახელმწიფო დახმარება მსოფლიო ბაზარზე მათი კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფა [2, გვ. 137].

1. სამრეწველო პოლიტიკის ინსტიტუციური ინფრასტრუქტურა

არსებობს ბაზრის რეგულირების ორი უკიდურესი მოდელი, რომლებსაც სხვადასხვა ქვეყნებში გააჩნიათ სხვადასხვა შეუღედური ვარიანტები [2, გვ. 134; 3, გვ. 23]. პირველი დაფუძნებულია სახელმწიფოს მინიმალური ჩარევის ეკონომიკაში, რომელიც რამდენადაც მლიერდება, როდესაც გამოაშკარავდება საბაზრო ეკონომიკის ნაკლოვანებები. ამიტომ ამ მოდელს ჰქვია რეაქტიული (აშშ, დიდი ბრიტანეთი). მეორე დაფუძნებულია სახელმწიფოს პრევენტულ მოქმედებებზე, რომელიც ახდენს ბაზრის განსაზღვრული ნაკლოვანებების კომპენსირებას იმ შემთხვევაშიც, როდესაც საბაზრო მექანიზმი საკმაოდ ნორმალურად ფუნქციონირებს (პროაქტიული მოდელი). ამ მოდელის მოქმედებისას სახელმწიფოს ენიჭება გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანი როლი სამრეწველო პოლიტიკის შემუშავებაში და რეალიზებაში (გფრ, იაპონია და სხვ.).

უპირველეს ყოვლისა, ბაზრის ამა თუ იმ მოდელის არსებობა დამოკიდებულია საფინანსო სისტემის ორგანიზებაზე.

საკუთრების უფლებები, რომლებიც ჰპოვებენ ასახვას საფინანსო კონტრაქტებში (აქციები, ობლიგაციები, სხვა სასესო ვალდებულებები), მოიცავენ მათი გამოყენების ზღვრის, კონტროლის, შემოსავლის მიღებისა და საკუთრების უფლების გაყიდვის შესაძლებლობებს. საფინანსო კონტრაქტების განსაზღვრული კომბინირება ქმნის კორპორაციის კაპიტალის სტრუქტურას, რომელიც ასახავს სხვადასხვა საფინანსო კონტრაქტების შეფარდებას და მათ განაწილებას ინვესტორთა შორის, მათ შორის მეწარმეებს და გარე ინვესტორთა შორის [4, გვ. 68, 69]. კაპიტალის სტრუქტურის შესაბამისად შეიძლება გამოვყოთ საფინანსო სისტემის ორი ძირითადი ტიპი: საბაზრო ორიენტირებული და საბანკო ორიენტირებული.

საბაზრო ორიენტირებული საფინანსო სისტემის (აშშ, დიდი ბრიტანეთი) ძირითადი მახასიათებლები შემდეგია:

1. კაპიტალის ბაზრის განვითარების მაღალი დონე, სხვადასხვა საფინანსო ინსტრუმენტების ფართო ნაკრები. მოსახლეობა თავის დანაშაუგების ძირითად ნაწილს ან უშუალოდ წარმოებაში აბანდებს, ან აბანდებს წარმოებაში ინსტიტუციური ინვესტირების (არასაბანკო საფინანსო შუამავლების) სისტემის მეშვეობით. ბანკები ძირითადად აკმაყოფილებენ კორპორაციების მოთხოვნებს მოკლევადიან კრედიტებში და არ აკისრიათ არსებითი როლი კორპორაციების

გრძელვადიან დაკრედიტებაში. სამრეწველო კორპორაციები ზრდიან კაპიტალს ძირითადად აქციების ახალი ემისიების ხარჯზე:

2. კომერციული ბანკები მკაცრად შეზღუდულნი არიან დაბანდების პორტფელის ფორმირებაში და კორპორაციების კონტროლის შესაძლებლობებში.

3. ადგილი აქვს ფასიანი ქაღალდების ფლობის დიდ დაქაჩვულობას, რისკი ნაწილდება ინვესტორთა შორის დაბანდებითა ფართო დივერსიფიკაციით.

4. საკონტროლო ფუნქციების ნაწილი გადადის მმართველებთან (მენეჯერებთან), მაგრამ მიუხედავად ამისა, მმართველობის სისტემა, უპირველეს ყოვლისა, მისი უმაღლესი რგოლები, ფორმირდება და კონტროლდება აქციების მსხვილი მფლობელების ჯგუფის მიერ (მეთვალყურეთა საბჭო, გამგეობის წევრები, ღირებულებები) [5, გვ. 87].

5. ძირითადი მარეგულირებელი მექანიზმია "გარე ბაზარი", ანუ საფინანსო ბაზრის კონტროლი. ამა თუ იმ კორპორაციის მდგომარეობა კონტროლდება საფინანსო ბაზრით, მისი ფასიანი ქაღალდების საკურსო ღირებულების შესაბამისად.

საბანკო ორიენტირებული საფინანსო სისტემის (კონტინენტური ევროპა, იაპონია) ძირითადი მახასიათებლები შემდეგია:

1. საფინანსო ბაზრის, უპირველეს ყოვლისა, სარისკო კაპიტალის, განვითარების დაბალი დონე, რაც ზღუდავს დაბანდებითა დივერსიფიკაციის შესაძლებლობებს. დანაზოგები ძირითადად ტრანსფორმირდება მოკლე და გრძელვადიანი კრედიტების ფორმაში კომერციული ბანკებისა და სხვა შემხანველო ინსტიტუტების საშუალებით.

2. საფინანსო კონტრაქტების მნიშვნელოვანი ნაწილი თავმოყრილია უშუალოდ ბანკებში, რომელთა საკრედიტო პოლიტიკა მიმართულია სამრეწველო კორპორაციების დაფინანსებაზე. კომერციულ ბანკებს არა აქვთ მკაცრი შეზღუდვები დაბანდების შერჩევაში (ბანკის პორტფელი) და კორპორაციების საქმიანობის კონტროლში.

3. ბანკები უზრუნველყოფენ კაპიტალის მასიურ მოზიდვას ეკონომიკის მწარმოებელ სფეროში: ან უშუალოდ კორპორაციებში მონაწილეობით (მათ შორის აქციების დამატებითი გამოშვებების შექმნით), ან დაფინანსების სპეციალური საზოგადოებების დაარსებით [4, გვ. 70].

4. ძირითად მექანიზმს, რომელიც უზრუნველყოფს საკუთრების ეფექტურ გამოყენებას, საბაზრო ორიენტირებულ სისტემასთან განსხვავებით, წარმოადგენს მესაკუთრის კონტროლი (ეს არ გამოირიცხავს მენეჯერების მნიშვნელოვან როლს კორპორაციების მართვაში. ზოგიერთ ქვეყანაში, მაგალითად, იაპონიაში, მათ აქვთ გაცილებით უფრო დიდი როლი, ვიდრე აშშ-ში, რამაც პოვა ასახვა შემოსავლების განაწილების სტრუქტურაშიც [5, გვ. 87, 88; 6, გვ. 140]).

5. რისკი და კონტროლი თავს ძირითადად იყრიან ბანკებში, რომლებიც წარმოადგენენ საფინანსო კონტრაქტების ძირითად მფლობელებს (მესაკუთრეებს). მაგრამ მესაკუთრეების და აქციონერების გავლენა კომპანიების საქმიანობაზე იზღუდება სახელმწიფოს მიერ სპეციალური ნორმატიული აქტებით (კანონმდებლობით) [1, გვ. 73], რაც შესაძლებელს ხდის ბაზრის პროაქტიული მოდელის არსებობას.

საფინანსო მოდელის განსხვავებული სისტემები განაპირობებენ დარგობრივ სტრუქტურაზე ზემოქმედების სხვადასხვა მექანიზმის არსებობას: ძირითადად საბაზრო, სადაც რესურსების განაწილების პროცესი განისაზღვრება საბაზრო ფასებით და კონკურენციით (აშშ, დიდი ბრიტანეთი); დაფუნდებული სახელმწიფოს მიერ ინვესტიციების აქტიურ გენერირებაზე მსხვილი საბანკო სტრუქტურების, საკრედიტო პოლიტიკისა და ეროვნულ მიზნებთან განსაზღვრული კაპიტალის ფასის რეგულირების გამოყენებით (იაპონია, საფრანგეთი, სამხრეთ კორეა). დაფუნდებუ-

ლი საფინანსო სისტემაში ინსტიტუციურ ურთიერთობებზე (ცენტრალური ვერობა, სკანდინავია) [2, გვ. 136].

საქართველოში ამჟამად აღებულია გზი საბანკო ორიენტირებულ საფინანსო სისტემაზე. ეს იქედან ჩანს, რომ მიღებულია რამდენიმე შესაბამისი კანონი (მაგალითად "მეწარმეთა შესახებ") ანალოგიურად იმისა, რაც არსებობს კონტინენტურ ევროპაში. ეს ორიენტაცია სავსებით მიზანშეწონილია, რადგანაც საბაზრო ორიენტირებული საფინანსო სისტემის ჩამოყალიბება ამჟამად წააწყდება რიგ სირთულეებს.

1. მოსახლეობის ხელში არაა კონცენტრირებული საკმაო რაოდენობით საფინანსო სახსრები, რომ დაბანდონ და უზრუნველყონ წარმოების მოთხოვნები ინვესტიციებში (წილებით ან აქციების შესყიდვის გზით). რაც შეაფერხებს თანამედროვე ტექნოლოგიების იმპორტს და წარმოების სათანადო კონკურენტუნარიანობის მიღწევას. ამ პროცესში საჭიროა საბანკო კაპიტალის დახმარება.

2. დაბანდობათა ფართო დივერსიფიკაცია გამოიწვევს სირთულეებს სტრუქტურულ განვითარებაში, ზოგიერთ დარგში მოხდება საქონლის გადამეტწარმოება (ამის გამო ზოგიერთ განვითარებულ ქვეყანაში ხორციელდება ტრადიციულ დარგებში ინვესტიციური აქტიურობის შეკავება). ამიტომ საჭიროა სტრუქტურული ცვლილებების დაკვირვება და რეგულირება სახელმწიფო ორგანოების მიერ, რაც უფრო ადვილია საბანკო ორიენტირებული საფინანსო სისტემის მოქმედების პირობებში. მაგალითად, იაპონიაში ინვესტიციური აქტიურობა ამჟამადაც მკაცრად რეგულირდება [2, გვ. 138; 7, გვ. 100, 101]; საფონდო ბიზნესს დიდი ხნის განმავლობაში არ ჰქონდა მნიშვნელოვანი როლი და ახლაც მისი საქმიანობა მკაცრად რეგულმენტირდება სახელმწიფოს მიერ, მნიშვნელოვანი შეზღუდვებია უცხოური ინვესტიციების შეღწევის მიმართ, შეზღუდულია უცხოელების მიერ ფასიანი ქაღალდის შეძენის შესაძლებლობები [8, გვ. 73].

3. ამჟამად არაა მიზანშეწონილი ინსტიტუციური ინვესტიციების ფართო ქსელის განვითარება, რადგანაც იწვევს წარმოებაში დაბანდობათა დაქსაქსლობას, დიდი რაოდენობით "მეორადი" ფასიანი ქაღალდების წარმოშობას, საფინანსო საშუაშედილო ქსელის უსაფუძვლო ზრდას და ფასიან ქაღალდებზე დარიცხული მოგების საშუალო ოდენობის შემცირებას. იზრდება მოგების ის წილი, რაც მოდის მოხმარებაზე და მცირდება ინვესტიციების წილი. ფართოდ გავრცელდა მტრული შთანთქმები [1, გვ. 71], რაც აიძულებს მთავრობებს დააწესონ ახალი შეზღუდვები ინსტიტუციური ინვესტიციების საქმიანობაზე.

ამიტომ მიზანშეწონილი იქნებოდა, რომ შემოღებულიყო საბანკო ორიენტირებული საფინანსო სისტემა. ამისათვის, უპირველეს ყოვლისა, სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს კომერციული ბანკების განვითარებას, დაადგინოს საინვესტიციო საქმიანობის წარმოების წესები, რაც სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვააზარდ ხდება. მაგალითად, გერმანიაში, არსებობს რამდენიმე მსხვილი უნივერსალური კომერციული ბანკი და მხოლოდ მათ აქვთ საინვესტიციო ოპერაციების წარმოების უფლება (ივლისსხება ბანკების მიერ ინვესტიციების განხორციელება). იაპონიაში მოკლევადიანი დაფინანსების ბანკები ვალდებულნი არიან იყიდონ გრძელვადიანი დაფინანსების ბანკების ობლიგაციები, რათა გათანაბრდეს მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ბანკების მომგებიანობა, საფრანგეთში 80-იან წლებში კანონით დგინდებოდა ბანკის პორტფელის საშუალოვადიანი თამასუქების მინიმალური ნორმა [9, გვ.6].

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია საქართველოში რამდენიმე მსხვილი უნივერსალური (რომლებიც ახორციელებენ როგორც საინვესტიციო, ასევე კომერციულ საქმიანობას) ბანკის დაარსება, დანარჩენი კომერციული ბანკები კი იხელმძღვანელებდნენ იაპონიაში ან საფრანგეთში გამოცდილი პრინციპით. ამით მიღწეული იქნებოდა კომერციული ბანკების საქმიანობის გადარეორგანიზაცია უმეტესად არამწარმოებულ-

რი კომერციული ოპერაციების დაფინანსებიდან წარმოებრივი სფეროს დაფინანსებაზე, ახალი მშენებლობისა და მრეწველობის ინვესტირებაზე. ინსტიტუციური ინვესტირებასა და პოლიდენგებს ამ პირობებში არ ექნება არსებითი მნიშვნელობა, საპენსიო ფონდებისა და სხვა სოციალური საპროგრამების მომსახურებაზე მიმართული ფონდების გარდა.

სამრეწველო პოლიტიკის რეალიზაციის ინტერესები მოითხოვენ საფონდო ბაზრის ჩამოყალიბებას, რისთვისაც საჭიროა საფონდო ბირჟის ფუნქციონირების წესებისა და ბირჟის გარეშე უძრავი ქონების ყიდვა-გაყიდვის (შუამავლების მეშვეობით ან პირდაპირ) წესების განსაზღვრა. მიუხედავად იმისა, რომ ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ძირითად საფონდო ფასეულობათა მეორად ბაზართან (ამასთანავე ბირჟები გამოიყენება ფასიანი ქაღალდების განთავსებისთვისაც), ოპერაციები ამ ბაზარზე ახდენენ მნიშვნელოვან გავლენას ინვესტიციურ აქტიურობაზე.

საფონდო ბირჟის შემოღებისას საჭიროა გადაწყვეტილ იქნეს პრინციპული საკითხები, დაკავშირებული საფონდო ბირჟის ტიპის არჩევასთან: ჯერ ერთი, უნდა განისაზღვროს ბირჟის საქმიანობაში სახელმწიფოს ჩარევის დონე (ძლიერი - იაბონია, სამხრეთ კორეა, სადაც სახელმწიფო მკაცრად აკონტროლებს ოპერაციებს, ან სუსტი - აშშ); მეორე, განისაზღვროს საბირჟო ოპერაციებში მონაწილე სუბიექტები: აშშ-ში, იაბონიაში და კანადაში აკრძალულია საბირჟო ოპერაციებში კომერციული ბანკების მონაწილეობა, მონაწილეობენ სპეციალიზებული საბირჟო (საბროკერო ან საინვესტიციო-საბანკო) ფირმები, დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში ბირჟებზე დომინირებენ უნივერსალური კომერციული ბანკები [10, გვ. 27; 11, გვ. 92, 93].

ამიტომ, საფონდო ოპერაციების წარმოების მოსაწყისრიგებლად ერთმნიშვნელოვნად უნდა განისაზღვროს ამ ბაზარზე მოქმედი წესები და შესაბამისი ორგანიზაციების შექმნისა და მონაწილეობის პრინციპები. ამის გარდა საჭიროა უძრავი ქონების ყიდვა-გაყიდვის შუამავლობის წესების განსაზღვრა და სახელმწიფოს მხრიდან ამ პროცესის ზედამხედველობის პრინციპების დაწესება.

საქართველოს ეკონომიკის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე აუცილებელია ამ საქმიანობის (ფასიანი ქაღალდების და საფონდო ფასეულობების ბაზარი) მკაცრი კონტროლი და რეგლამენტირება. ეს ეტაპი ბევრმა განვითარებულმა ქვეყანამ გაიარა, ხოლო ეროვნული ეკონომიკის განვითარებასა და უსაფრთხოების განმტკიცებასთან ერთად შეიძლება რეგულირების სიმკაცრის თანდათანობით შემცირება.

სამრეწველო პოლიტიკის განხორციელების ერთ-ერთი ძირითადი მიზანია ახალი ტექნოლოგიების სწრაფი დანერგვა, კონკურენტუნარიანი პროდუქციის გამოშვება და მსოფლიო ბაზარზე კონკურირება. ინფორმაციის ავტომატიზებული დამუშავება და უახლესი ტექნოლოგიები აყენებენ სულ უფრო მაღალ მოთხოვნებს სხვადასხვა მართვისა და ტექნოლოგიური სპეციალობების მუშაეთა სწავლების მიმართ, რომელთა ზედრითი წილი წარმოებაში მნიშვნელოვნად მატულობს. მაგრამ ბევრ დარგში საქართველოს არ გააჩნია საჭირო ბაზა და შეუძლებელია ახალი ტექნოლოგიების ათვისება მოწინავე ქვეყნებთან თანამშრომლობის გარეშე. ამისათვის საჭიროა მოწინავე უცხოურ ფირმებთან, განსაკუთრებით ტრანსნაციონალურ კორპორაციებთან (რომლებიც არიან ახალი ტექნოლოგიების ძირითადი მატარებლები) სამეწარმეო და სამეცნიერო-კვლევით საქმიანობაში ფართო კონტაქტების დამყარება.

ამ პროცესში მნიშვნელოვანია სწორი კომპრომისის განსაზღვრა ტრანსნაციონალურ კომპანიების ინტეგრაციულ სტრატეგიასა და ეროვნული ინტერესების დაცვის სტრატეგიებს შორის, რამაც უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფო რეგულირება. ქვეყანაში ტრანსნაციონალური კომპანიების შეღწევის, წახალისების ან შეკავების მიზნით შეიძლება შეიქმნას სპეციალური სამსახური. კერძოდ, ეს სამსახური მიაწვდის

ინფორმაციას შესაბამის სახელმწიფო სამსახურებს და ეროვნულ მეწარმეებს ქვეყნის ეკონომიკაში ამ თუ იმ ტრანსეროვნული კორპორაციის მოწვევის მიზანშეწონილობის შესახებ.

ამ საკითხის (ახალი ტექნოლოგიების მოზიდვის) მეორე მხარეა საწარმოების მოდერნიზაციის, შეკვეცისა და გადაპროფილების პროცესები, რომლებიც აგრეთვე მოითხოვენ ინსტიტუციურ ორგანიზებას და შესაბამისი ფონდების შექმნას. ამისათვის მოწინავე ქვეყნების მაგალითად შეიძლება შეიქმნას "რაციონალიზაციის კარტელები", "სადარკისიო კარტელები", რომლებიც განახორციელებენ შეკვეცის, გადაპროფილების და მოდერნიზაციის პროექტებს შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის საფუძველზე, მასში გათვალისწინებული სტიმულებისა და შედავათების გამოყენებით.

სამრეწველო პოლიტიკის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია მცირე მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია, რომელშიც გათვალისწინებულ უნდა იქნეს მსხვილი, საშუალო და მცირე საწარმოების კოორდინირებული და ურთოვრებული შესაბამისი განვითარების მოთხოვნები, მცირე მეწარმეობის ხელშეწყობისათვის საფინანსო ბაზის ჩამოყალიბება (მცირე ბიზნესის საინვესტიციო ფონდი, შესაბამისი ბანკი), მცირე ბიზნესის მომსახურებისათვის სათანადო ინფრასტრუქტურის შექმნა.

მაგალითად, რეგიონებში საჭიროა "მცირე მეწარმეობის ცენტრების" შექმნა, რომლებშიც გადაწყდება მცირე საწარმოების ფორმირებასა და ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული პრობლემები: შექმნის იურიდიული გავორძევა; კრედიტის მიღება სასტარტო კაპიტალის შექმნისათვის; იურიდიული, მენეჯერული, მარკეტინგული და სხვა კონსულტაციები; მცირე მეწარმეობის იურიდიული ინტერესების დაცვა და რაც დღეისათვის ყველაზე აქტუალურია, მცირე მეწარმეობისათვის დახმარების გაწევა საქმიანობის მიმართულების განსაზღვრაში, კადრების შერჩევა და მათი კვალიფიკაციის ამაღლებაში.

2. სამრეწველო პოლიტიკის საკანონმდებლო უზრუნველყოფა

სამრეწველო პოლიტიკის რეალიზება შესაბამისი რეგულატორების გამოყენების საფუძველზე შესაძლებელი იქნება მხოლოდ მაშინ, როდესაც სრული მოცულობით (ბაკეტით) იქნება მიღებული კანონები, რომლებიც არეგულირებენ მეწარმეობას, საბაზრო ინფრასტრუქტურისა და წარმოების განვითარების ყველა მნიშვნელოვან მხარეს. "მეწარმეობა შესახებ" კანონის გარდა ესაა: კანონები, რომლებიც დაარეგულირებენ საფონდო ფასეულობათა მოძრაობას, შესაბამისი საბაზრო ინსტიტუტების, ე. ი. საინვესტიციო ბანკების, ინსტიტუციური ინვესტორების, საფონდო ბირჟების (და საფონდო ბირჟების გარეშე საფონდო ფასეულობებისა და ფასიანი ქაღალდების ყიდვა-გაყიდვის სხვა შუამავლების) საქმიანობას; კანონი მიმდინარეობით საკუთრების შესახებ, რომლის გარეშე შეუძლებელია ფასიანი ქაღალდებით სრულფასოვანი ოპერაციების წარმოება; კანონი საწარმოთა გაერთიანებების შესახებ; კანონები, რომლებიც დაარეგულირებენ საქონელგამტარი ქსელის ორგანიზაციას და ფუნქციონირებას; კანონები სახელმწიფო და ადგილობრივი საწარმოების შესახებ; კანონები, რომლებიც დაარეგულირებენ საინვესტიციო საქმიანობას (მათ შორის კანონი უცხოური ინვესტიციების შესახებ); კანონი მცირე ბიზნესის შესახებ; კანონი დამოუკიდებელ აუდიტორულ სამსახურზე და სხვა.

ამას გარდა საჭიროა განსაკუთრებული კანონების მიღება, რომელთა მოქმედება მიმართული იქნება კონკრეტული სამრეწველო პოლიტიკის რეალიზებაზე. განვითარებულ ქვეყნებში ამ მიზნით მოქმედებს კანონების საკმაოდ ვრცელი ნუსხა. მაგალითად, იაპონიაში 1978 წელს შემოიღეს კანონი "მრეწველობის ზოგიერთი დარგის სტაბილიზაციისათვის სპეციალური ზომების შესახებ", რომელიც 1983 წელს შეიცვალა კანონით "მრეწველობის ზოგიერთ დარგში სტრუქტურის

სრულყოფის სპეციალური ზომების შესახებ" [7, გვ. 100; 12, გვ. 23]. ამ კანონებით გათვალისწინებულია სუბსიდიები სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების განსახორციელებლად და იაფი საბანკო კრედიტი საწარმოების მოდერნიზებისათვის, განსაზღვრულია საწარმოების შეკვეცის, მოდერნიზების, გადაპროფილების, გაყიდვისა და ა. შ. ორგანიზაციის და დაფინანსების წესები დარგებში დეპრესიული და რაციონალიზაციის კარტელების შექმნის მეშვეობით. აშშ-ში 1981 წელს მიიღეს კანონი "ეკონომიკური გაჯანსაღების შესახებ", რომელშიც განსაზღვრულია სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოებზე კომპანიების ხარჯების წახალისების, სამეცნიერო-საწარმოო პროცესების სარისკო (ვენჩურული) დაფინანსებისა და სხვა ანალოგიური წესები [13, გვ. 36]. იქვე 1980 წელს მიღებულ იქნა კანონი "ტექნოლოგიური სიახლეების შესახებ", რომელშიც განსაზღვრულია ზომები სამრეწველო ინოვაციების სტიმულირების მიზართ [14, გვ.95]. სამხრეთ კორეაში 70-იან წლებში სპეციალური კანონებით გამოიყო 7 პირველრიგოვანი ყურადღების დარგი - მანქანათმშენებლობა, ელექტრონიკა, სადებიჯო მრეწველობა, შავი მეტალურგია, ფერადი მეტალურგია და გემთსაშენი მრეწველობა, რომლებიც სარგებლობდნენ საგადასახადო და სხვა შეღავათებით (ამ შეღავათებში განსაკუთრებულ შემთხვევებში შედიოდა "არჩეული ექსპორტიორებისათვის სახელმწიფოს მიერ ზარალის პირდაპირი კომპენსირებაც") [15, გვ.99, 100]. შედეგში 80-იან წლებში მიღებული იყო რიგი კანონებისა, რომლებიც სტიმულირებენ მეურნე სუბიექტების ინტერესს მეურნეობის მოდერნიზებაზე, საექსპორტო პროდუქციის გამოშვებაზე და ა. შ., მათ შორის კანონები შესატანების შესახებ, კაპიტალურ დაბანდებთა საერთო რეზერვზე, მოდერნიზების, განსაკუთრებულ ფონდზე, ექსპორტის დაკრედიტებაში დახმარების შესახებ [16, გვ. 64, 66]. ზოგიერთ ქვეყანაში მიღებულია კანონები, რომლებიც განსაზღვრავენ თავისუფალ ეკონომიკურ ზონებში საქმიანობის წესებს და სხვა.

მიზანშეწონილი იქნებოდა, რომ საქართველოშიც მიღებულ იქნეს მსგავსი კანონების პაკეტი, რომელშიც სამრეწველო პოლიტიკის ინტერესებიდან გამომდინარე, დადგენილი იქნება მიზანმიმართული სტრუქტურული გარდაქმნის, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის, მიზანშეწონილი ექსპორტისა და იმპორტშემცველი პროდუქციის წარმოების წახალისების ზომები, განსაზღვრული იქნება პრიორიტეტული დარგები, არაფექტური საწარმოების შეკავების, შეკვეცის, მოდერნიზებისა და გადაპროფილების ორგანიზაციის, დაფინანსებისა და რეგულირების წესები.

სამრეწველო პოლიტიკის რეალიზების მიზნით საჭიროა აგრეთვე ზოგიერთი სხვა საბაზრო და სახელმწიფო ინსტიტუტების შემოღება, საკანონმდებლო აქტების მიღება, სხვადასხვა ღონისძიებების ჩატარება.

ზოგიერთ პროდუქციაზე მიზანშეწონილი იქნებოდა წარმოებებს მიეღო ფასის ზედა ზღვარის დაწესების უფლება (კონკრეტული პერიოდისათვის), რომლის გადამეტების უფლება არ ექნებოდა სავაჭრო შუამავლებს (საბითუმო და საცალო ვაჭრებს). ასეთი წესის შემოღება ძალიან აქტუალურია ამჟამად, რადგანაც მრავალი სავაჭრო შუამავალი გაუმართლებლად ზრდის პროდუქციის ფასს. ამის გამო ეროვნულ მწარმოებელს უჭირს პროდუქციის რეალიზაცია და იგი განიცდის ზარალს. ამით ფერხდება პროდუქციის წარმოება საკმარის რაოდენობით. ასეთი წესის მოქმედება შესაძლებელს გახდის რიგ დარგში ეროვნული პროდუქციის წარმოებას იმ მოცულობით, რაც საჭიროა მომხმარებლისათვის და გაზრდის მის კონკურენტუნარიანობას. აღკვეთილი იქნება პრინციპი: "გაყიდო ცოტა და აიღო დიდი მოგება" პრინციპის "აწარმოო ბევრი და აიღო დიდი მოგება" სასარგებლოდ. ასეთი წესი არსაზომბდა ინგლისში (1964 წლამდე), კანადასა და შვედეთში, ამასთან სავაჭრო შუამავლებს ჰქონდათ მწარმოებლის მიერ განსაზღვრული ფასის მხოლოდ შემცირების უფლება. ამჟამად რიგ ქვეყანაში მოხდა ამ წესის ევოლუცია იქ მოქმედებენ "ფასების კომიტეტები", სადაც მეწარმეებისა და სავაჭრო

შუამავლების კვალიფიკირებული წარმომადგენლები ადგენენ კონკრეტული პროდუქციის ფასს განსაზღვრული პერიოდისათვის (ერთი დღე ან ერთი კვირა). აშშ-ში ასეთი კომიტეტების გადაწყვეტილება ძალაშია გარკვეული ორგანიზაციულად გაფორმებული ბაზრის ფარგლებში, ხოლო მცირე ქვეყნებში (მაგ., დანიაში) - მთელი ქვეყნის ფარგლებში [17, გვ. 108-110].

- მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მიღებული ყოფილიყო გადაწყვეტილებები:
- საბაჟო გადასახადების დიფერენციაციების შესახებ, რათა შემოვიდეს მხოლოდ ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქცია, შეიზღუდოს იმ პროდუქციის შემოსვლა, რომელიც ხელს უშლის ადგილობრივი ანალოგიური პროდუქციის წარმოებას, ან, პირიქით, მოხდეს განსაზღვრული პროდუქციის იმპორტის სტიმულირება, რომელიც ქვეყანაში არ იწარმოება საკმარისი რაოდენობით, ან კონკურენტუნარია დაბალი ხარისხის ან მაღალი ფასების გამო;
 - პროდუქციის ჯგუფების ტრილში დამატებული ღირებულების გადასახადის დიფერენციაციების შესახებ;
 - წარმოების განვითარების მიზნით სახელმწიფო და რეგიონული ფონდების და სხვა ინსტიტუტების შექმნის შესახებ (მაგ., იაპონიაში ამ მიზნით შექმნილია 9 საფინანსო კორპორაცია, ფუნქციონირებს სპეციალური ანგარიშების (38) ბიუჯეტი [6, გვ.144]);
 - ექსპორტის მართვის შესახებ, რომლის ძირითადი მიზანი იქნება მიზანშეწონილი ექსპორტის წახალისება, ექსპორტის ზრდის შესაძლებლობების გამოვლენა. კერძოდ ამ მიზნით მიზანშეწონილია ყოველთვის თათბირის ჩატარება პრეზიდენტის ხელმძღვანელობით (ასეთი პრაქტიკა მიღებულია სამხრეთ კორეაში [15, გვ. 101]. შეიძლება აგრეთვე აშშ-ის მაგალითით დაწესდეს 'კონკურენტუნარიანი პოლიტიკის საბჭო' ან 'ექსპერტთა კომიტეტი სტრატეგიული კონკურენტუნარიანი სამრეწველო და სავაჭრო პოლიტიკის შემუშავებისათვის' [18, გვ. 160];
 - კონკრეტულ დარგებში და წარმოებებში უცხოური ინვესტიციების დაბანდების შეზღუდვის, აკრძალვის ან წახალისების შესახებ;
 - უცხოელების მიერ საფონდო ფასეულობების შექმნის მიმართ დაწესდეს გონივრული შეზღუდვები ყველა დონეზე (საფონდო ბირჟაზე, შუამავლების მეშვეობით ან გამყიდველებთან უშუალო შეთანხმებით);
 - პროორიტეტულ დარგებში კერძო კომპანიების შერწყმის შესახებ (თუ ამას მოითხოვენ გარე ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის გაზრდის ინტერესები);
 - წარმოებაში სახელმწიფოს მიერ გაცემული კრედიტების გამოყენების ზედამხედველობის შესახებ, რის შესაბამისად მიზანშეწონილია შეიქმნას მუდმივი კომისია, რომელიც გააკონტროლებს გაცემული კრედიტების მდგომარეობას (გაცემის მიზანშეწონილობას, ათვისების მდგომარეობას, პროცენტების გადახდას, დაბრუნების უნარიანობას).

მ. სამრეწველო პოლიტიკის ინსტრუმენტები და მათი მოქმედება

სამრეწველო და დამიზნების პოლიტიკის მართვისათვის არსებობს ინსტრუმენტების ვრცელი ნუსხა, მათ შორის: საგადასახადო ზომები; საფინანსო-საკრედიტო ზომები; ღონისძიებები დასაქმების პოლიტიკაში (სუბსიდიები, სწავლებისა და გადამზადების პროგრამები და სხვა); ფასების რეგულირება; სახელმწიფო შესყიდვები; ინსტიტუციური ზომები შერწყმების, ტექნოლოგიების დამუშავების, მცირე ბიზნესის, დარგობრივი გარდაქმნის, ინვესტიციების სტიმულირებისა და სხვათა მიმართ; უცხოური ინვესტიციების რეგულირების ბერკეტები; საგარეო ვაჭრობის რეგულირების ბერკეტები.

სამრეწველო პოლიტიკის ინსტრუმენტების კომპლექსური გამოყენების საშუალებით ხდება სამრეწველო პოლიტიკის მიზნების რეალიზების რეგულირება. ზოგიერთი ინსტრუმენტის გამოყენების მიმართულებები სამრეწველო პოლიტიკის ცალკეული მიზნების რეალიზებისათვის ნაჩვენებია ცხრილ 1-ში.

ცხრილი 1
 სამრეწველო პოლიტიკის მიზნების რეალიზების რეგულირება

ინსტრუმენტი	საგადასახადო ინიციატივები	საფინანსო-საკრედიტო ზომები	ინსტიტუციური ზომები
მიზნები			
შერჩეულ დარგებში კონკურენტუნარიანობის მიღწევა, ექსპორტის წახალისება	მოგების გადასახადის დაბალი განაკვეთი, დაჩქარებული ამორტიზება, საგადასახადო, საგადასახადო კრედიტი და სხვა შეღავათები	იაფი კრედიტი, სუბსიდიები, განსაკუთრებულ შემთხვევებში ექსპორტით გამოწვეული ზარალის ანაზღაურება, საექსპორტო კრედიტები და გარანტიები	ფონდების შექმნა ინვესტიციების სტიმულირების, ახალი ტექნოლოგიების შემუშავებისა და პერსონალის სწავლების მიზნით; ექსპორტის დახმარების ორგანიზაციების შექმნა; საზღვარგარეთ; თევზების დაარსება და სხვა
იმპორტშემცველი წარმოების წახალისება	იგივე; დამატებული ღირებულების გადასახადის დიფერენცირება პროდუქციის ჭგუფების კრილში	კრედიტის განაკვეთის დაქვეითება, დოტაციები, სუბსიდიები	ფონდების და ორგანიზაციების შექმნა ახალი ტექნოლოგიების შემუშავებისა და იმპორტისათვის, მცირე ბიზნესის განვითარებისათვის, ერთობლივი საწარმოების შექმნა და სხვა
შეკვეცა, შეკავება	ქონებრივი გადასახადის განაკვეთის გაზრდა განსაზღვრულ საქმიანობისათვის, განსაზღვრულ ტერიტორიაზე, განსაზღვრული პერიოდით და სხვა	მკაცრი ფინანსური პრესინგი, კრედიტის შეზღუდვა გაფართოებისათვის, იაფი კრედიტის გამოყოფა მხოლოდ შეკვეცის ან გადაპროფილების მიზნით	დებრესიული კარტელების შექმნა, ფონდების შექმნა პერსონალის გადამზადებისათვის და სოციალური უზრუნველყოფისათვის სწავლების დროს
მოდერნიზაცია, გადაპროფილება	შეღავათები, დაჩქარებული ამორტიზება, საგადასახადო კრედიტი	იაფი კრედიტი, დოტაციები, სუბსიდიები	რაციონალიზაციის კარტელების შექმნა, ფონდების შექმნა წარმოების რაციონალიზაციისა და პერსონალის სწავლებისათვის
ეროვნული მწარმოების დაცვა	დამატებული ღირებულების გადასახადის დიფერენცირება პროდუქციის ჭგუფების მიხედვით და სხვა	განსაზღვრულ შემთხვევებში იაფი კრედიტი, სუბსიდიები (განსაკუთრებით იმპორტშემცველი პროდუქციის წარმოებისათვის) და სხვა	განსაზღვრულ დარგებში უცხოური ფირმებისათვის საექსპორტო კვოტების დადგენა და სხვა ზომების მიღება შეღწევის შეკავებისათვის; ეროვნული კაპიტალის ექსპორტისათვის ხელის შეწყობა და სხვა

ინსტრუმენტები	საგადასახადო ინიციატივები	საფინანსო-საკრედიტო ზომები	ინსტიტუციური ზომები
მიზნები			
უცხოური კაპიტალის მოზიდვა	შელავათები, დაჩქარებული ამორტიზაცია, ტენდებში ან ხელშეკრულების შესაბამისად განსაზღვრული პერიოდით მოგების გადასახადის მოხსნა ან შემცირება	განსაკუთრებულ შემთხვევებში საბანკო კრედიტის განაკვეთის დაბალი დონე (უახლესი ტექნოლოგიების მოზიდვისას)	ფონდის შექმნა მოგების რეპატრიაციის უზრუნველსაყოფად; სადაზღვევო უზრუნველყოფა; დახმარება წარმოებულ პროდუქციის ექსპორტში და სხვა

საგადასახადო რეგულირებამ უნდა უზრუნველყოს: მიზანმიმართული სტრუქტურული გარდაქმნის პროცესის სტიმულირება; საწარმოო პოტენციალის და საფინანსო რესურსების გადნაწილება მობილური, ეფექტურად მომუშავე საწარმოების სასარგებლოდ; ექსპორტული საწარმოო პოტენციალის შექმნის სტიმულირება; მიზანშეწონილი იმპორტშემცველი წარმოების სტიმულირება; საქმიანი და საინვესტიციო აქტიურობა პრიორიტეტულ დარგებში; ხელსაყრელი პირობების შექმნა მიზანშეწონილი სამეწარმეო საქმიანობისათვის, მათ შორის უცხოელ ინვესტორთათვის.

გადასახადმა მოგებაზე უნდა იმუშაოს როგორც სტრუქტურის შემქმნელმა ფაქტორმა, რაც მისი ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქციაა. ეს მიღწეული იქნება გადასახადის დიფერენცირებული განაკვეთის შემოღებით, დაჩქარებული ამორტიზების მეთოდების გამოყენებით, საგადასახადო შეღავათების (მათ შორის საგადასახადო კრედიტის) დაწესებით. სავეგო ეკონომიკაში საგადასახადო შეღავათების ადრესაცია ხდებოდა უმეტესად საწარმოების კრილში, მაგრამ საბაზრო ეკონომიკა მოითხოვს შეღავათების დადგენას დარგების მიხედვით (ხშირად ტერიტორიების კრილში), რაც იწვევს პრიორიტეტული წარმოებების წახალისების შესაძლებლობას. მაგ., ბევრ განვითარებულ ქვეყანაში ითვალისწინებენ რა მსოფლიო ბაზრის გაჭერებულობას ტრადიციული დარგების პროდუქციით, ახორციელებენ ამ დარგებში ზედმეტი საინვესტიციო აქტიურობის შეკავების პოლიტიკას. ამ დარგების საგადასახადო და საკრედიტო შეღავათებს აძლევენ მხოლოდ წარმოების შეკვეცის ან გადაროფილების მიზნით. გამოიყენება მკაცრი საფინანსო პრესინგი - ე. ი. საბანკო კრედიტის შეზღუდვა წარმოების გაფართოებისათვის. იმისათვის, რომ ადგილი ჰქონდეს საბაზრო კონკურენციას, ამ დარგების პროდუქციაზე მცირდება (ან საერთოდ იხსნება) იმპორტული საბაჟო ტარიფები (იმ ქვეყნებში, სადაც პირიქით, დგინდებოდა პროტექციონისტული ტარიფები, ეს იწვევდა ამ დარგების უფრო მნიშვნელოვან ჩამორჩენას). წარმოების გაფართოების მიზნით შეღავათებს აძლევენ მხოლოდ ახალ პრიორიტეტულ დარგებს, ხოლო წარმოების მოდერნიზებისათვის ხშირად გამოიყენება იაფი საბანკო კრედიტ.

საბანკო ეკონომიკაში საკრედიტო სისტემა წარმოადგენს სახელმწიფო რეგულირების ერთ-ერთ ძირითად არაპირდაპირ მეთოდს. სასესხო პროცენტის განაკვეთის რეგულირების საფუძველზე სახელმწიფო ახდენს გავლენას კაპიტალის განაწილებაზე და გადნაწილებაზე (დარგებისა და ტერიტორიების კრილში, ფულად და რეალურ საწარმოო კაპიტალებს შორის და ა. შ.), ინფლაციის დონეზე, კაპიტალისა და საქონლის ექსპორტზე, ფასებისა და ხელფასების დინამიკაზე.

ამჟამად გაიქცა ძირითადად მოკლევადიანი კრედიტები. უმეტესად სავაჭრო-საშუამავლო ოპერაციებზე. მაგრამ მეურნეობის გამოცოცხლებისათვის საჭიროა სა-

შუალო და გრძელვადიანი კრედიტების გაცემა საწარმოო სფეროში, რომელთა გაცემა უფრო საარისკო და ნაკლებად მომგებიანია. ამიტომ საჭიროა ზომების მიღება მათი ეფექტიანობის ამაღლებისა და რისკის დონის შემცირებისათვის. ზემოთ აღნიშნული ღონისძიებების გარდა მიზანშეწონილია სარეზერვო და სადაზღვევო ფონდების შექმნა ეროვნული და კომერციული ბანკების მონაწილეობით, რომლებმაც უნდა უზრუნველყონ ზარალის კომპენსაცია მომხდარი ეკონომიკურად მიზანშეწონილი პროექტების დაფინანსების შემთხვევაში და აგრეთვე, კომერციულ ბანკებში ანაბრების უსაფრთხოების გარანტია. სამრეწველო პოლიტიკის რეალიზების ინტერესები მოითხოვენ აგრეთვე სესხის პროცენტის განაკვეთის მიმართ დიფერენცირებული მიდგომის შემუშავებას იმისათვის, რომ წახალისდეს მრეწველობის ყველაზე მნიშვნელოვანი და პრიორიტეტული დარგების გამოცოცხლება და განვითარება. არამწარმოებლური დარგებისათვის საჭიროა კრედიტების ზრდის ნორმის დადგენა.

განვითარებულ ქვეყნებში... სახელმწიფო... შეკვეთების... განაწილებისას ფართოდ გამოიყენება სახელმწიფო საკონტრაქტო სისტემა. შეკვეთების - კონტრაქტების განაწილების მეშვეობით შეიძლება დარგობრივი და ტერიტორიული პროპორციების რეგულირება პრიორიტეტული წარმოებების განვითარების მიზნით.

სამრეწველო პოლიტიკის რეალიზების ინტერესებში ხშირად გამოიყენება დოტაციები და სუბსიდიები, უპირველეს ყოვლისა, წარმოების რაციონალიზებისა და გადაპროფილებისათვის, აგრეთვე საექსპორტო წარმოების წახალისებისა და საექსპორტო პროდუქტის მსოფლიო ბაზარზე შეღწევისა და დამყარების მიზნით.

სამრეწველო პოლიტიკის რეალიზების მიზნით გამოიყენება აგრეთვე ფასების რეგულირების პირდაპირი და არაპირდაპირი მეთოდები. მხედველობაში უნდა გვექონდეს, რომ განვითარებულ ქვეყნებშიც ფასების არა ნაკლებ 10% ექვემდებარება რეგულირებას. ეკონომიკური ვითარების გაუარესების შემთხვევაში პირდაპირი რეგულირება ტარდება უფრო ინტენსიურად. ამას გარდა არსებობს ფასების რეგულირების მრავალი არაპირდაპირი მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფილია როგორც სახელმწიფო კანონმდებლობით, ასევე საბაზრო მექანიზმით და საჭიან წრებში დადებული კონანხმებებით და ქვეყნის ნორმებით.

სამრეწველო პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტებია აგრეთვე ეროვნული და უცხოური ინვესტიციებისა და საექსპორტო -საიმპორტო ოპერაციების რეგულირების ბერკეტები.

ინვესტიციური აქტიურობის სტიმულირება შესაძლებელი უნდა იყოს დასაბუთებულ პროტექციონიზმით კარგად მოქმედი საწარმოებისა და ეროვნული მეწარმეების მიმართ (ანალოგიური საჭონის იმპორტზე ტარიფების გაზრდა, საჭირო ტექნოლოგიებზე - შემცირება, ან მოხსნა, იმპორტული კვანძების დადგენა და სხვა). სახელმწიფო რეგულირების გარდა ამ პროცესის მართვაში მნიშვნელოვანია საინვესტიციო ბანკების როლი, რომლებიც განიხილვენ საინვესტიციო პროექტების მიზანშეწონილობას, განახორციელებენ პროექტების შეღავათიან დაჯარვებებს.

უცხოური ინვესტიციების მიმართ გამომუშავებულ სტრატეგიაში სწორად უნდა იყოს განსაზღვრული ეროვნული მეწარმეობის მიმართ პროტექციონიზმისა და უცხოური ინვესტიციების სტიმულირების შეფასება, შესაბამისობა და ზღვრები, ასახული იყოს სასურველი უცხოური ინვესტიციების სტიმულირებისა და არასასურველის შეკავების ტაქტიკა და მეთოდები.

ამ პროცესების რეგულირების ბერკეტები შემდეგია:

- უცხოური ინვესტიციების რეგულირებაში: საინვესტიციო წინადადებების შეფასება; შეზღუდვები განსაზღვრულ დარგებში (ან სექტორებში) უცხოური კაპიტალის შეღწევის მიმართ; ეროვნულ საწარმოებში უცხოური კაპიტალის წილის შეზღუდვა; საექსპორტო კვანძების განსაზღვრა; მოთხოვნები ტექნოლოგიე-

ბის დონის მიმართ; ეკოლოგიური მოთხოვნები; უცხოური ფირმების საგადასახადო რეგულირება; უცხოური ინვესტიციების სტიმულირების ღონისძიებები;

- საიმპორტო პოლიტიკაში: ტარიფები; არასატარიფო რეგულირება (იმპორტული კვოტები, ლიცენზიები, საბაჟო წესები სუბსიდიები იმპორტმეცვლაზე, შეზღუდვები სახელმწიფო კონტრაქტების მიცემაში, მანიპულირება სავალუტო კურსით);

- საექსპორტო პოლიტიკაში: ექსპორტირებისათვის საფინანსო და საგადასახადო შეღავათები; საქსპორტო კრედიტები და გარანტიები; საქსპორტო მიზნების განსაზღვრა; საზღვარგარეთ ორგანიზაციების შექმნა ექსპორტის დამხმარებისათვის; თავისუფალი ეკონომიკური ზონების შექმნა; სავალუტო რეგულირება.

უცხოური ინვესტიციების მიმართ შეორჩევითი სტრატეგია უნდა გატარდეს შემდეგი პრიორიტეტების გათვალისწინებით:

- რეალური, ფულადი და სასესხო კაპიტალის მიმართ (პირველის სასარგებლოდ);

- რეალური კაპიტალში - მოწინავე ტექნოლოგიების შემოზიდვა;

- პრიორიტეტული საქმიანობის სფეროებსა და იმ სფეროებს შორის, რომლებსაც შეაკვება სჭირდება;

- უცხოური ინვესტიციების შეკავება კარგად მომუშავე ეროვნული მეწარმეების დასაცავად (განსაკუთრებით ახალ პერსპექტიულ დარგებში) და იმ სექტორებში, სადაც უცხოური ინვესტიციები საერთოდ არაა საჭირო (მაგ., მეღვინეობა, ბუნებრივი მინერალური წყლების წარმოება);

- უცხოური ინვესტიციების წახალისება, რომ მოხდეს ზეწოლა ცონკურენციის სახით) ცუდად მომუშავე მეწარმეებზე (უზარისხოდ, მონოპოლისტებზე და ა. შ.) ასეთივე პოლიტიკა უნდა ტარდებოდეს საქონლის იმპორტის მიმართ;

- უცხოური ინვესტიციების წახალისება ტექნოლოგიურად ჩამორჩენილი და ქრონიკულად დაუტვირთავი დარგების ახალი ტექნოლოგიებით აღჭურვის, ნედლეულით მომარაგებისა და გასაღების ბაზრების მოპოვებისათვის (ან საწარმოების რეკონსტრუქციისა ან გადაპროფილების მიზნით).

საჭიროა სპეციალური ფონდის შექმნა, რომელიც იმუშავებს საქართველოს ეკონომიკის სასურველ დარგებში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაზე. ამ ფონდის ერთ-ერთი მთავარი ფუნქცია უნდა იყოს უცხოური ვალუტის აკუმულირება მოგების რეპატრიაციის გარანტირებისათვის, ამასთანავე საჭიროა მოგების რეინვესტიციის წახალისება მხოლოდ იმ დარგებში, სადაც ეს მიზანშეწონილია.

საექსპორტო-საიმპორტო გარევაჭრობის პოლიტიკა დიდ გავლენას ახდენს მრეწველობაში ინვესტიციური აქტიურობის დონეზე და მიმართულებებზე. ეს პოლიტიკა უნდა იმსახურობდეს მიზანმიმართული სტრუქტურული გარდაქმნის ამოცანების რეალიზებას. იმპორტულმა ტარიფებმა უნდა ასტიმულირონ ინვესტიციები ყველაზე პრიორიტეტულ დარგებში (ეს ეხება როგორც ტექნოლოგიების, ასევე საწარმოო და სამომხმარებლო დანიშნულების პროდუქციის იმპორტს). იმპორტული ტარიფების განსაზღვრისას საჭიროა სიფრთხილე. მაგალითად, სამომხმარებლო დანიშნულების პროდუქციაზე დაბალ იმპორტულ ტარიფებს შეუძლიათ საერთოდ გაანადგურონ ადგილობრივი წარმოება, ან პირიქით, მკვეთრად გაზარდონ ეროვნულ მწარმოებელთა კონკურენტუნარიანობა. განვითარებულ ქვეყნებში საკომპენსაციო, გატანის, ანტიდემპინგური, სეზონური და სხვა ბაჟები ხელს უწყობენ ეკონომიკის დაბალანსებულ ფუნქციონირებას, მიზანმიმართული სამრეწველო პოლიტიკის გატარებას.

ზემოთ თქმულიდან ჩანს, რომ საქართველოს ეკონომიკის თანამედროვე მდგომარეობაში ყველაზე მიზანშეწონილი იქნებოდა სტრუქტურული გარდაქმნის ისეთი სტრატეგიის რეალიზება, რომელიც დაფუძნებულია სახელმწიფოს მიერ ინვესტიციების აქტიურ გენერირებაზე, მსხვილი საბანკო სტრუქტურების, საკრედიტო პოლიტიკისა და ეროვნულ მიზნებთან დამოკიდებულებაში განსაზღვრული

კაპიტალის ფასის რეგულირების გამოყენებით. ამისათვის საჭირო საწყისი სახსრები შეიძლება აკუმულირებული იყოს ერთობლივი საინვესტიციო ბანკების დაარსებითა და აგრეთვე იმ შემოსავლების ხარჯზე, რომელიც შემოვა მეურნეობის ზოგიერთი პერსპექტიული მიმართულებებიდან (სატრანზიტო დერეფნის გამოყენება, ტურიზმი და სხვა).

ლიტერატურა

1. Хруцкий В. Реферат статьи Питера Друкера "Труд и управление в современном мире" и послесловие к нему, Российский экономический журнал, №5, 1993г.
2. Кузин Д. Промышленная политика развитых стран: цели, инструменты, оценки, Вопросы экономики, №9, 1993г.
3. Юнь М. Структурная перестройка экономики, Экономист, №11, 1993.
4. Шмелева Н., Радыгин А. Приватизация и финансовые системы в России: проблемы взаимодействия, Вопросы экономики, №9, 1993г.
5. Дынкевич А. К осмыслению опыта экономического развития Японии, Российский экономический журнал, №10, 1992г.
6. Сенчагов В. О японском опыте управления, Вопросы экономики, №5, 1990г.
7. Хруцкий В. Рыночные системы и варианты структурной перестройки в промышленности, Российский экономический журнал, №3, 1992г.
8. Стрижевская Ю. Транснациональные корпорации и промышленная политика, Российский экономический журнал, №6, 1993г.
9. Маневич В., Перламутров В. Об антиинфляционной политике, Финансы, №8, 1993г.
10. Мусатов В. Фондовая биржа, Вопросы экономики, №7, 1991г.
11. Гринспэн Алан. Коммерческие банки и центральный банк в рыночной экономике, Вопросы экономики, №12, 1991г.
12. Горденко Г. Условия структурного и технического обновления, Экономист, №8, 1993г.
13. Ионов М. Регулирование инвестиционной и инновационной деятельности, Экономист, №5, 1992г.
14. Мурзов Е., Глебанова А. Инновационная политика. Российский экономический журнал, №7, 1992г.
15. Жуков С. Роль государства в сотворении "южнокорейского чуда", Российский экономический журнал, №5, 1993г.
16. Рогова О., Монсеева Л., Логвина А. Налоговая политика Швеции: целевая направленность и механизм, Вопросы экономики, №10, 1991г.
17. Маневич В. О закономерностях становления рынка, Вопросы экономики, №3, 1993г.
18. Зейц К. Какой должна быть государственная политика в сфере высоких технологий, Вопросы экономики, №9, 1993г.

The Industrial Policy: Institutional Security and Economic Mechanism

V. Burduli

P.Gugushvili Institute of Economics
of Georgian Academy of Sciences

Summary. The questions of industrial policy institutional security and regulation have been examined in the article. One of the purposes of this article is to show that in the contemporary conditions of Georgia the regulation of industrial policy must be founded on the banking oriented financial system with the generation of investment by the large investment banks where the price of capital will be regulated with fiscal, monetary and other instruments. The ways of creation of the indispensable market institutes, adoption of the corresponding laws and legislative statements, realization of other measures in the system of state and market control are proposed and substantiated. The system of main aims of industrial policy and the system of instruments, ensuring the control by realization of these aims, have also been given in the article. The concrete characteristics and the directions of regulating instruments' action, expedient in the conditions of Georgia at present and in the nearest future, have been proposed.

Институциональное обеспечение и экономический механизм промышленной политики

Бурдули В.

Институт экономики им. П.Гугушвили
Академии Наук Грузии

Резюме. В статье исследованы вопросы институционального обеспечения промышленной политики и создания экономического механизма ее регулирования. Показано, что в современных условиях Грузии регулирование промышленной политики должно основываться на банковско ориентированной финансовой системе, где будет происходить генерирование инвестиций с использованием крупных банковских структур, в условиях регулирования цены капитала с помощью налоговых, финансово-кредитных и других инструментов. Обоснованы вопросы необходимых для этого институтов рынка, а также необходимость принятия соответствующих законов и законодательных актов, проведения других мероприятий в системе государственного и рыночного регулирования. В статье также дана система основных целей промышленной политики и система инструментов, с помощью которых происходит управление реализацией этих целей. Предложены конкретные характеристики и направления действия регулирующих инструментов, целесообразные в настоящее время и в ближайшем будущем в Грузии.

The Industrial Policy Institutions of the Russian Government

Stephen Fortescue

School of Political Science

University of New South Wales

P.O.Box 1 Kensington NSW Australia 2033

Received: August 11, 1995

20813

Summary. The role of the state in ruling the economy in transition period is analyzed in the article. At the same time of primary importance are the state institutions regulating the industrial policy. The author does not differentiate pronounced pro-reformers (followers of neoclassicism in the economy) and "interventionists" (supporters of state intervention into the economy) understanding the conditionality of such gradation. The result of such approach to the analysis of Russian reality is the author's gradation of the state "establishment" ruling the market economy: supporters of free market; supporters of strong state in market system; reformers-pragmatists; supporters of active state intervention; supporters of weak state intervention.

In the article is analyzed the process of formation of industrial policy in Russia (the functions of the president and the parliament) and the mechanism of its realization (the role of departments in this process). Attention is paid to the significance of functioning of such new institutions as state antimonopolistic committee, federal bankruptcy administration, federal security committee and ministry of state property management.

The author emphasises that today in Russian "establishment" do not exist such organs responsible for sectoral policy in economics.

(Continued)

Sectoral agencies

The sectoral committees are more obviously descendants of the branch ministries in terms of structures and functions than Goskomprom. Because of that we can ask the same questions about them as about the branch ministries: are they essentially an instrument of a strong central state, or are they the manipulators of a weak state. If we are attracted to a strong state model we would expect the new committees to be contributing to policy making within the framework of the government's general policy orientation, to be applying that policy faithfully to their own sector, and to be ensuring the implementation of that policy. But if a weak state model is more appropriate, they would be more likely to be acting as advocates for their sector and imposing the policy interests of their sector on the state.

The first thing to be said is that despite a basic formalistic commitment to the market, sectoral committee representatives express far more

2025.01093



interventionist views than is the official 'ideology' of the state. The chairman of the committees usually sound more like a dedicated member of the opposition such as Sedgei Glaz'ev than even such interventionist members of the government as Soskovets. [39,p.3], [40, pp.2-9]

However in the current environment in particular it is dangerous to judge an institution purely on the words of its representatives. Before reaching any conclusion an examination of their functions and activities is required. [41, it.388,389],[42,it.1187]

Drawing up investment programmes. Over the last few years all sectoral committees have drawn up a wide range of programmes for their branches and sub-branches. Some of the major ones are the Federal Programmes for the Technological Renovation and Development of Russian Metallurgy 1993-2000, the Federal Programme for the Development of Machinery for the Agroindustrial Complex, the programme 'The state protection of lathe manufacture', the Russian State Programme for the Development of Electronics etc. It is said that there are about 140 branch and sub-branch programmes. [43,p.2] To these can be added special programmes for individual enterprises. The programmes which had special lines in the 1995 budget were (with the funding allocated in the budget as sent to parliament shown in brackets, in billion rubles): Development of Electronics Technology (235.84), Development of Civilian Aviation (549.4), Protection of Lathe Manufacture (20.12), metallurgy (60), Development of Minerals Supplies (67). [44,p.3]

The programmes include recommended funding allocations, including funding to be provided by the government. One strongly suspects that the prime purpose of the programmes is to make claims on the state budget rather than a non-subsidy driven attempt at strategic planning. It is clear, however, that the government will not accept programmes which do not include a considerable amount of self-funding. [45,p.17],[46,p.25]

Particularly in those sectors which have been most disrupted by the collapse of the Soviet Union, policies are set out for the filling of gaps in input chains. The need to fill such gaps clearly has been used by sectoral officials as an arguments to support requests for state funding. The programmes almost invariably include requests for protection from imports. They also set out goals for the development of new products. It is not clear on the basis of currently available information the extent to which the programmes rigorously impose new priorities and shifts in resources, or whether they simply try to keep everything in their branch going as in the past.

It appears that they do not contain detailed allocations of funds to particular enterprises, except for those allocations made under enterprise-specific programmes within a sectoral programme. [47,it.197] This has lead to concern among some commentators that decisions on the allocation of funding would therefore be made in a non-transparent way by committee officials. [48,p.1] However efforts have been made to prevent this. In at least one case a special inter-branch structure has been set up for the administration of a sectoral investment programme, namely the Federal Fund for the Development of Electronics Technology, set up to finance the state programme for the sector. Although Goskomoboronprom is made



responsible for the administration of the fund (which is financed partly by the dividends from state shares in the enterprises of the sector, as well as the state budget, a 1.5% voluntary levy on enterprise output, bank credits, voluntary dues, and funds from CIS programmes), it is supervised by a Supervisory Board made up of representatives of Goskomoboronprom, the Ministries of Finance and Science, Goskomimushchestvo, the State Committee for Higher Education, and Promstroibank. [49, it.298]

More dramatically for the sectoral committees, since the programmes were drawn up a new system of investment tenders has been created according to which individual enterprises have to apply for funding and in doing so pass through an elaborate vetting procedure supervised by a Ministry of Economics committee and involving independent assessors. [50, p.26], [51, pp.34-38], [52, p.2]

The committees find themselves in an instructively characteristic situation here. Some commentators have suggested that their interest lies in keeping the investment allocation process as informal and unregulated as possible, thus their ultimately frustrated opposition to the efforts of the Ministry of Economics to introduce strict procedures into the allocation of government investment credits. [53, p.1]

While there is some truth to this view, it would be wrong to exaggerate it. While the committees could well be effective players in the 'informal' form of investment allocation, in which lobbying clout counts for all, there is considerable evidence that individual enterprises and their managers can be more effective on their own. They can make a more convincing case as to the social consequences of a failure to invest in their particular enterprise, often to government leaders whom they have persuaded to visit the enterprise to see for themselves; the most cynical would say that they have more ready cash to invest in various causes of the politicians who are visiting them than central Moscow bureaucrats. This suggests that there might not be much room for the committees in an informal system, leading them to prefer a more formalised approach. However a formalised system immediately involves *soglasovanie*, i.e. the involvement of other agencies. While the sectoral committees, in their previous incarnation as branch ministries, were virtually reared on *soglasovanie*, it now involves bringing into the system central agencies which as we have already seen cannot be captured nearly as easily as in the past. Despite this, the author's guess is that the sectoral committees are still more comfortable and be more effective within a *soglasovanie*-based system than an informal one.

Sectoral committees also try to involve themselves in the investment process by centralising their sectors' own investment resources. They have various non-budget funds - usually for RDI, investment and insurance - into which enterprises are expected to pay a percentage of the value of their output. The funds collected are then redistributed according to allocations determined by the committees' officials.

However the committees have had enormous trouble enforcing the payment of the levies. Receipts are far lower than expected, partly because of the massive declines in output, partly because of the refusal of enterprises to pay. [54, pp.3-6], [55, pp.6-8] The committees respond with a mixture of threats and compromise. The compromise consists of allowing



enterprises to retain the bulk of the levy, although to spend with what degree of freedom is unclear. [55,pp.6-8] The threats consist of talk of the imposition of tax and foreign trade sanctions. It is by no means clear, however, that the sectoral committees are in a position to impose such sanctions. Although they have some influence over export licenses, allocation of EU import quotas, etc, [56,p.2] large enterprises continue to defy them. [55,pp.7-8]

RDI responsibilities. In formal listings of the functions of Soviet branch ministries one of the first was always the funding and coordination of RDI. The sectoral committees have struggled hard to maintain this function. Russian research institutes now rely on government funding for their existence even more than in the past, because enterprise-sourced contract funding has virtually disappeared. Funding now is partly provided through money allocated to major federal scientific-technical research programmes. These programmes are drawn up, funded and managed by Ministry of Science, but the committees are involved as middlemen throughout. [57,pp.43-45] The committees also try to provide themselves with an independent funding capacity, by collecting, as just described, a levy of 1.5% of production of all the enterprises in their sector, but admit that their problems with the non-budget levies are particularly severe in the case of the RDI fund. [55,pp.6-8]

Most applied research institutes, in the civilian sector at least, have been privatised, meaning that the committees do not have the same sort of direct operational control over them as the ministries had over state-owned institutes. Nevertheless one gets the sense that the relationship between the committees and their head institutes is still close. The committees also still have their Scientific-Technical Councils, with their complex networks of sections and commissions. These councils have as members senior officials and branch scientists. They examine new technologies and make recommendations as to the benefits or otherwise of their widespread application. [58,pp.2-3] The word 'recommendation' has to be understood now more literally than in the past, but it can still have some force in a sector where the committee has access, as residual as it might be, to research and investment funds.

One should also note the insistence with which committee officials have started to talk about the importance of standardisation of components and common quality standards if Russian industry is going to venture beyond its old Soviet-era borders. [43,p.2],[39,p.4] While this is undoubtedly true, it could also give something of a weapon to those who set the standards and measure compliance with them, although the author's limited knowledge in this area suggests that the most dynamic enterprises are going directly to international certification agencies and adopting international standards. This means that the sectoral committees and institutes that serve them will have no choice but to fit themselves into rather than dominate this process.

Infrastructure. Committees are also trying to carve out a place for themselves by claiming responsibility for building up 'market infrastructure', including such institutions as banks, insurance companies,

leasing companies, marketing centres, investment advice centres, etc. [59,p.3] These are usually organised as joint-stock companies (*aktsionernye obshchestva*, AOs). The committees themselves cannot be shareholders in commercial companies, meaning presumably that they persuade their enterprises and the corporatised offshoots of the old ministries to pay in the start-up capital, and then ensure that they have good representation on the boards.

The most important piece of market infrastructure are the banks. The history of Soviet and post-Soviet industry-related banks is a fascinating one which cannot be related in detail here. A great range of sectoral banks were set up during and after the *perestroika* period, but by enterprises or corporatised former state structures, not by the structures remaining in the state sector. Most of those banks have outgrown and escaped the control of their parents, but that is another story. Now the committees have come to feel the need for their own tame banks. Kommet and Kommash have recently set up their own banks, Metallinvestbank and the International Bank for the Development of Machine Building. [60,it.27] The committees themselves cannot invest in or have shareholdings in these banks, so their shareholders are the enterprises and other commercial structures of the sector. [61,pp.12-13],[62,p.1] It is stated that Metallinvestbank will have a central role in funding the federal metal industry development programme, including the funnelling of central government investment credits, that it will conduct an active investment policy, and that it will give priority to developing integrated financial-industrial structures, including on a CIS level. Particular emphasis is put on developing debt settlement and transaction clearing systems for the enterprises of the branch and those enterprises from other branches with which they deal. [63,pp.84-85],[61,pp.12-13] Clear pressure is put on enterprises to use these 'sectoral' banks. [40,p.12] It has to be said, however, that neither of the banks mentioned has become a serious player in the Russian financial sector, and while enterprises might use them for intra-sectoral settlement, there is no evidence that they use them for obtaining finance, most probably because they have little finance to provide.⁹

New approaches and lobbying. Another way the sectoral committees try to achieve for themselves a parliament role in post-Soviet industry policy making and administration is by developing and promoting new approaches to commercial activity in their sectors. Most basically this consists of trying to use their expertise and access to information to provide extensive statistical and analytical information on market conditions and technological developments.

Although at first glance this might seem quite innocent, an example illustrating the implications of a possible monopoly of information can be seen in the diversification of defence enterprises into production of oil and gas equipment. State agency officials representing both producers and users of such equipment are upset at the chaotic way in which this diversification has taken place. As the head of the Ministry of Fuel and Energy's Chief Administration for Fuel-Energy Machinery and Conversion puts it:

A euphoria of independence has affected enterprises. Some considered that they were using their resources more effectively if they, not taking advice from anyone, ordered or bought any old thing. But without a data base (something we have) they use their resources irrationally. They have now recognised this and we are beginning to work in closer contact. [64,p.5], [65,p.17]

Other examples of this function include recommendations on the best way to organise corporate shareholding structures so as to keep shares within the control of management; [66,p.43], [67,pp.10-13] the promotion of the use of leasing, which is in fact little more than a new form of state subsidy; [68,p.3] and such innovative commercial arrangements as tolling (which to the extent that it contributes to tax minimisation is also a form of subsidy). [69,p.3], [70,p.14], [71,p.5] It can be seen that all these developments are designed to get around the spirit of the government's economic policy. In the case of leasing in particular one gets the impression that the government almost welcomes some creative thinking to enable it to provide subsidies in a disguised way.

The sectoral committees also provide a forum for the discussion of major, systemic difficulties facing enterprises, and then lobby to have something done about them. One of the loudest examples is the clamour for changes in tax and to a slightly lesser extent depreciation regimes. [72,p.9], [73,p.5], [45,p.20], [74,p.8] Another is the involvement of Kommet in arriving at an agreement with the energy and transport sectors on a solution to the problem of crippling increases in charges. In an area where the Ministry of Industry and 'corporatised' agencies such as AO 'Aluminiumi' had lobbied unsuccessfully for a government-imposed solution, it is claimed that the ministries and committees themselves arrived at an agreement to introduce price stability in their dealings with one other (although there is considerable doubt as to whether the signatories to the deal will be able to get enterprises to keep to it). [75,p.3], [76,p.1], [77,it.2282] A final example is the effort of Kommash to develop an intra-branch netting system for relieving the inter-enterprise debt crisis. [78,p.1]

Control of enterprises

Although the evidence is not yet sufficient to be definitive, it appears that the sectoral committees do not have a great role in resource allocation. Although they are granted the right to develop, submit and justify bids for resources for their sectors, they have little control over the level of resources that will come their way and over the allocation of resources within the sector once allocated. Essentially they do not have the political or administrative clout to play that sort of role. A good indication of this lack of clout is their lack of success in gaining satisfaction of one of their most insistent demands, the right to exercise ownership powers over the enterprises in their sector. Initially they fought against privatisation;

Goskomoboronprom in particular waged a semi-successful battle against privatisation in the VPK. However that war was largely lost, even in much

of the VPK. The strategy then became two-fold: to claim the right of state regulation of all enterprises in their sector, whether privatised or not; and to arrogate to themselves the ownership rights of residual state shareholdings in privatised enterprises.

The first approach is based on their status as 'organs of state power' and the powers delegated to them by central agencies and normative documents. The traditional complaint is still made about Russian administrative practice that far too much economic activity is regulated not by legislation or even by published presidential or government decrees, but by the orders of lower-level executive agencies. [79,p.5] Certainly the sectoral committees are prepared to use some rather 'command-administrative' language in their relations with enterprises. A random example is the resolution of the *kollegiia* of Kommet directing the sector's enterprises to 'take over...the management and fulfilment (*prinial' k rukovodstvu i ispolneniiu*) of the Contract-Agreement approved by the council of directors of AO 'Aliuminii' on deliveries of alumina'. [55,pp.18-19] Such language is only rarely backed by reference to a specific delegated power. It seems that it is based on commercial contracts drawn up among enterprises, but contracts that for fulfilment require a state institution to issue directives. [55,pp.7-8]

Strong language in itself does not guarantee results. We have already seen that the sectoral committees have trouble collecting non-budget levies and are able to make only rather unconvincing threats against those that ignore them. They have also been unable to enforce price restraint. [80,p.5] One suspects that enterprises ignore them in many other areas as well.

Such failures of control force the committees to push hard for direct 'ownership' control of enterprises, through control of the state's shareholdings. Considerable portions of industry still remain in state hands, either because enterprises have not been privatised at all or because significant shareholdings in 'privatised' enterprises have not been sold off. Those falling in the first category are essentially extremely sensitive defence enterprises or very specific service enterprises, neither of which is the focus of our attention here. [81,it.2],[82,it.393] The second category is far more extensive. There are two ways in which the state can still have shareholdings in enterprises in this category. Either it simply has not got around to selling off the shares that were left after allocations to the workforce and voucher auctions. These stakes, usually between 20 and 30%, were supposed to be sold off through investment tenders by the end of 1994, although the process was delayed by well-known ructions within and around Goskomimushchestvo.

In the other case, the privatisation plan for the enterprise specified that the state would retain as 'federal property' a fixed shareholding for a period of three years. That shareholding can be of varying percentages of voting shares or be a single Golden Share. The ownership rights over these shareholdings are exercised on the state's behalf by Goskomimushchestvo and its junior partner, the Russian Federal Property Fund (RFFI), or by their regional offices. Despite pushing for a number of years for the state's holdings to be allocated in trust to themselves, usually on the grounds that enterprises needed truly 'professional'

management, [83,p.14],[84,p.4] the committees still find Goskomimushchestvo and RFFI hanging on grimly. Although sectoral agencies have gained increased powers to vet the activities of state representatives on the boards of privatised enterprises, Goskomimushchestvo/RFFI retains the right to appoint those representatives. [85,it.605],[86,it.769],[87,p.10] There seem to be no particular principles ruling their choice. Certainly it is not uncommon that representatives come from the relevant state committee. In at least one case an enterprise which appears to have none of its shares owned by the state nevertheless has a sectoral committee representative on its board. [88,p.12] There is no evidence in the published record of sectoral committees using their board membership or voting strength in an aggressive way, Goskomoboronprom's difficult but ultimately successful campaign against the general director of 'Rybinskie motory' being an important exception. [89,p.3],[90,p.9],[79,p.9]

The issue of state shareholdings is an instructive one in two ways. Firstly, it demonstrates the inability of the sectoral committees to get their way on a policy issue on which they expended considerable effort and mobilised major support. Secondly, even when they are given *ex gratia* the control of the shareholdings they show few signs of being able to make effective use of it.

There is some, if not totally convincing, evidence that what the author calls sectoral AOs, i.e. the corporatised remnants of the old branch ministries, at least in some sectors have greater potential for 'command-administrative' control over enterprises than the sectoral committees. While in some cases the sectoral committees and sectoral AOs appear to be rivals, in other the latter appear to be instruments of the former. This is a matter which deserves more attention than space allows us here.¹⁰

Sectoral committees: weak or strong state agencies?

At the beginning of this section on sectoral committees the task was set of determining whether they should be placed within a strong state model, i.e. working as the instruments of a strong state in the implementation of its centrally determined policy, or within a weak state model, i.e. pursuing their own sectoral interests. Let us now summarise the evidence in terms of a checklist against the functions and activities just described.

We began by noting that their 'ideology' was too interventionist to be compatible with the general policy orientation of the government they are ostensibly serving. It is also an ideology which, unsurprisingly, lays too much stress on the role of sectoral bodies to be compatible with even an interventionist strong state. This can be seen in practice in their unenthusiastic attitude towards Goskomprom.

In terms of their first function described above, management of investment, it was suggested that their motivation was more to push for subsidies, as much as possible under their own control, rather than a 'rational' reallocation of resources called for by a central plan or policy. This applied when the government was ostensibly running a selective structural policy; it will be even more the case now that the selective approach has apparently been abandoned by the government even as a policy goal.

Their involvement in RDI as described is not incompatible with a strong interventionist state. Most of the state's RDI budget goes through a central agency. Minnauka, and even the archetypal strong interventionist states of the industrialised world 'intervene' in RDI using sectoral bodies, albeit usually business-based rather than state-based. One might expect the Russian sectoral committees to put sectoral boundaries around 'their' research, using their head institutes and standardisation and certification powers in the time-honoured manner of Soviet *vedomstvinnost'*. However there is no particular evidence of such behaviour. Perhaps there is too little RDI activity to provide a pattern.

In their infrastructure function the sectoral committees are clearly pursuing narrow, self-serving objectives. This is evident in both their informational and analytical services and their institution building. The same can be said of their generation of new approaches to commercial activity, lobbying and control of enterprises, with the last in particular going far beyond, in intention if not outcome, 'normal' market regulation.

The evidence is overwhelming that the sectoral committees are pursuing a weak interventionist state strategy. Given their antecedents in the Soviet branch ministry system that is hardly surprising, particularly for someone who sees the Soviet system in weak interventionist terms. However equally clearly they do not occupy as powerful a position in the Russian state as their predecessors did in the Soviet state. They are neither able to capture central agencies nor exercise true 'command-administrative' control over enterprises.

Endnotes

1. With industry defined vaguely in terms of the sectors covered by the four sectorally specialised state agencies: defence industry, metals, chemicals, and machine tools, the last in particular being defined very broadly to include, for example, the automobile industry.
2. The concern here is not with regional decentralisation, as important as it might be.
3. The theory of the "weak interventionist state" is taken from its Soviet-period predecessor, variously known as "institutional pluralism", "the sectional society", *ekonomika soglasovaniï*, etc. While the matter will not be pursued here, elsewhere the author has suggested that this position should be divided into two: an institutionalised, formalised version, and a personalist, informal version. [34]

4. In theory because Gaidar was not as successful at resisting demands for subsidies as he might have wished, and there are those who agree that he always intended to pursue an active industry restructuring policy once financial stabilisation had been achieved. [35,pp.44-46]
5. Uncertainly because Soskovets constantly finds that industry is not a sustainable political power base. This means that he has to concentrate on essentially non-economic alliances with, for example, Korzhakov, the head of El'tsin's personal bodyguard, not cut himself off too sharply from Chernomyrdin, and shift his policy focus beyond the boundaries of industry.
6. These decrees still have an uncertain constitutional status, and consequently are likely to be ignored by foot-dragging officials. A number of Moscow officials have stressed to the author how important it is in these circumstances to have one's policy initiative backed by a parliamentary *Zakon*.
7. It is sufficiently unenthusiastic about its sectoral responsibilities to call for the establishment of a Ministry or State Committee for Light and Textile Industry, while its forestry responsibilities have been effectively taken over by a revitalised Roslesprom, a particularly aggressive "corporatised" remnant of the old forestry ministry. [36,p.4], [37,p.4]
8. A sign of the difficulties faced by a central state industrial agency in Russian conditions is that at the same meeting at which Goskomprom's document was rejected a programme of support for machine-tool exports presented by the sectorally specialised Kommash was accepted. [38,p.2]
9. For exceptions to this generalisation, see the syndicated loans led by Metallinvestbank to Magnitogorsk Metal Combine and Noril'sk nikel'. The loan to Magnitka was to top up operating funds. Although details are not available on the terms, it is hard to imagine that they were strictly commercial. [91, p.5] The head of Kommet's Investment Policy Department suggests that interest rates charged by Metallinvestbank should be set at a maximum rate of 10%. [45, p.21]
10. It is dealt with briefly in Fortescue, "Industrial administration"

References

34. Swedish National Defence Research Establishment N9, 16 December, 1994.
35. Whitlock E., *Industrial policy in Russia*, RFE/RL Research Report, 26 February, 1993.
36. *Ekonomika i zhizn'*, N6, 1995.
37. *Izvestia*, 16 March, 1995.
38. *Kommersant*, 20 April, 1995.
39. *Vestnik mashinostroeniia*, no.9, 1994.
40. *Vestnik Komiteta RF po metallurgii*, nos 3-4, 1994.
41. *Sobranie aktov*, no.5, 1993.
42. *Sobranie aktov*, no.14, 1993.
43. *Rabochaia tribuna*, 25 Oct. 1994.
44. *Kommersant*, 11 Nov 1994.
45. *Vestnik po metallurgii*, N5-6, 1994.
46. *Vestnik po metallurgii*, nos 11-12, 1994.
47. *Sobranie zakonodatel'stva*, no.3, 1995.
48. *Delovoi mir*, 9 Sep. 1993.
49. *Sobranie zakonodatel'stva*, no.34, 1995.
50. *Ekonomika i zhizn'*, N10, 1995.
51. *Panorama privatizatsii*, N4, 1995.
52. *Kommersant*, 17 March 1995.
53. *Izvestiia*, 20 August 1994.
54. *Metallurg*, no.4, 1993.
55. *Vestnik po metallurgii*, nos 7-8, 1994.
56. *Kommersant*, 23 March 1995.
57. *Pribory i systemy upravleniia*, no.8, 1994.
58. *Stroitel'no-dorozhnye mashiny*, no.8, 1994.
59. *Mashinostroitel'*, no.4, 1994.
60. *Sobranie zakonodatel'stva*, no.1, 1994.
61. *Tsvetnye metally*, no.8, 1994.
62. *Delovoi Mir*, 7 October, 1994.
63. *Stal'*, no.8, 1993.
64. *Delovoi Mir*, 13 September, 1994.
65. *Delovoi Mir*, 14 May, 1995.
66. *Tsvetnye metally*, no.6, 1993.
67. *Metallurg*, no.1, 1994.
68. *Kommersant*, 15 November, 1994.
69. *Kommersant*, 31 August, 1994.
70. *Kommersant*, 12 April, 1995.
71. *Izvestiia*, 13 April, 1995.
72. *Kommersant*, 27 May, 1993.
73. *Mashinostroitel'*, no.4, 1994.
74. *Kommersant*, 26 August, 1994.
75. *Kommersant*, 25 August, 1993.
76. *Delovoi Mir*, 13 October, 1994.
77. *Sobranie zakonodatel'stva*, N20, 1994.
78. *Finansovye Izvestiia*, 10 November, 1994.
79. *Kommersant*, 18 April, 1995.
80. *Delovoi Mir*, 20 October, 1994.
81. *Sobranie aktov*, no.1, 1994.
82. *Sobranie zakonodatel'stva*, no.5, 1994.
83. *Ekonomika i zhizn'*, no.30, 1993.
84. *Metallurg*, no.5, 1993.
85. *Sobranie zakonodatel'stva*, no.6, 1994.
86. *Sobranie zakonodatel'stva*, no.7, 1994.
87. *Kommersant*, 1 December, 1994.
88. *Kommersant*, 15 March, 1995.
89. *Kommersant*, 4 April, 1995.
90. *Kommersant*, 6 April, 1995.
91. *Kommersant*, 6 Dec., 1994.

რუსეთის სამრეწველო პოლიტიკის ინსტიტუტები

სტეფან ფორტესკო
 სამხრეთ უელსის უნივერსიტეტის
 პოლიტოლოგიის სკოლა

რეზიუმე: სტატიაში გაანალიზებულია რუსეთის სახელმწიფოს როლი ეკონომიკის მართვაში საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში. კერძოდ ყურადღება გამახვილებულია სახელმწიფო ინსტიტუტებზე, რომლებიც განაგებენ სამრეწველო პოლიტიკას. ავტორი არ გამოიწინავს ერთმანეთისაგან მკვეთრად გამოხატულ რეფორმატორებსა (ეკონომიკაში ნეოკლასიციზმის მიმდევრებს) და ინტერვენციონისტებს (ეკონომიკაში სახელმწიფოს ჩარევის მომხრეებს). რუსული სინამდვილის ანალიზისადმი ამგვარი მიდგომის შედეგია საბაზრო ეკონომიკის მართვის სუბიექტთა ავტორისეული გრადაცია: სახელმწიფოს ჩარევის კატეგორიული მოწინააღმდეგენი; სახელმწიფოს ჩარევის შეზღუდვის მომხრენი; რეფორმისტ-პრაგმატიკოსები; სახელმწიფოს აქტიური ჩარევის მომხრეები; ბაზრის პირობებში ძლიერი სახელმწიფოს მომხრეები.

სტატიაში გაანალიზებულია რუსეთში სამრეწველო პოლიტიკის ფორმირების პროცესი (ნაჩვენებია პრეზიდენტისა და პარლამენტის ფუნქციები) და მისი რეალიზების მექანიზმები (სამინისტროების როლი ამ პროცესში). განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ისეთი ახალი ინსტიტუტების ფუნქციონირების მნიშვნელობას, როგორცაა: სახელმწიფო ანტიმონოპოლიური კომიტეტი, გაკოტრების ფედერალური აღმინისტრაცია, ფასიანი ქაღალდების ფედერალური კომისია და სახელმწიფო ქონების მართვის კომიტეტი.

ავტორი აღნიშნავს, რომ დღევანდელი რუსეთის "ისტებლიშმენტს" არ გააჩნია არც სამრეწველო პოლიტიკაზე პასუხისმგებელი ორგანოები და არც ეკონომიკაში სექტორულ პოლიტიკაზე პასუხისმგებელი სტრუქტურები.

Институты промышленной политики России

Стефан Фортестья
 Политологическая школа,
 Южно-Уэльский университет

Резюме. В статье анализируется роль российского государства в управлении экономикой в переходный период к рынку. При этом акцент де-

дается преимущественно на государственные институты, реализующие исключительно промышленную политику. Автор при этом не проводит четкого разграничения между ярко выраженными про-реформаторами (последователями неоклассицизма в экономике) и "интервенционистами" (сторонниками вмешательства государства в экономику), понимая всю условность такого разграничения. Результатом такого подхода к анализу российской действительности является авторская градация субъектов управления рыночной экономикой: ярко выраженные антигосударственники; сторонники слабого государственного вмешательства; реформисты-прагматики; сторонники активного государственного вмешательства; сторонники сильного государства в условиях рынка.

В статье анализируется процесс формирования промышленной политики в России (показаны функции президента и парламента) и механизмы ее реализации (роль министерств в этом процессе). Особое внимание уделяется значению функционирования таких новых институтов как государственный антимонопольный комитет, федеральная администрация по банкротству, федеральная комиссия по ценным бумагам и госкомимущество.

Автор подчеркивает, что сегодня в российском "истеблишменте" нет органов специально отвечающих за промышленную политику, как и нет структур, отвечающих за секторальную политику в экономике.

აგრეგირების პრობლემა და სრული დანახარჯების კოეფიციენტები ანგარიშებით დარგთაშორის ბალანსში

ი. ანანიაშვილი

თბილისი, 380002

უნივერსიტეტის ქ. 2

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

შემოვიდა 1996 წ. 20 იანვარს

თუ არსებული ლიტერატურის მიხედვით ვიმსჯელებთ [1-5], დარგთაშორისი ბალანსის მიმართ აგრეგირების პრობლემის გამოკვლევა ძირითადად სწორი აგრეგირების ამოცანის გადაწყვეტაზე დაიყვანება, რომელიც საგვემო და საპროგნოზო გაანგარიშების დროს წარმოიშობება. ეს ამოცანა ზოგადად მდგომარეობს აგრეგირების ისეთი წესებისა და პირობების დადგენაში, როდესაც დეტალიზებული და აგრეგირებული მოდელებიდან მიღებული მთლიანი გამოშვების ვექტორები X და \bar{X} დააკმაყოფილებენ ტოლობას $\bar{X} = GX$, სადაც G აგრეგირების ოპერატორია და ახდენს n ელემენტარული X ვექტორის შეკუმშვას $m (m < n)$ ელემენტარული \bar{X} ვექტორამდე. თუ ამ ამოცანის ზუსტი გადაწყვეტა არ ხერხდება, მაშინ აქცენტი გადაიტანება მიახლოებით აგრეგირებაზე, რომელიც გულისხმობს უკვე შეუთანხმებლობის $(GX - \bar{X})$ მინიმუმამდე დაყვანას.

ანგარიშებით დარგთაშორის ბალანსში ზემოთ აღნიშნული ამოცანა არ წარმოიშობა, ამიტომ, ერთი შეხედვით შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ ანგარიშებით დარგთაშორისი ბალანსის მონაკვეთების აგრეგირებისას ეკონომიკურ ანალიზს არ უნდა ახლდეს რაიმე განსაკუთრებული სირთულეები. მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი შეხედვით. როგორც ქვემოთ დავინახავთ, ანგარიშებითი დარგთაშორისი ბალანსის მონაცემთა აგრეგირებისას წარმოიშობა რიგი საკითხები, რომელთა ნაწილზე პასუხის გაცემის გარკვეულ მცდელობას წარმოადგენს მოცემული სტატია.

1. აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მიღების ორი მეთოდი

განვიხილოთ ანგარიშებითი ღირებულებითი დარგთაშორისი ბალანსის მოდელი:

$$X = AX + Y \quad (1)$$

აქ X არის დარგების მთლიანი გამოშვების ვექტორ-სვეტი; Y - დარგების საბოლოო გამოშვების ვექტორ-სვეტი; A - პირდაპირი დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცა. ამ განტოლების X -ის მიმართ ამოხსნის შედეგად ვღებულობთ:

$$X = (I - A)^{-1} Y, \quad (2)$$

სადაც I - ერთეულოვანი დიაგონალური მატრიცაა. როგორც ცნობილია, $(I - A)^{-1}$ მატრიცის ელემენტებს სრული დანახარჯების კოეფიციენტები ეწოდებათ. ეს კოეფიციენტები შეიცავენ ეკონომიკის სტრუქტურული ანალიზისათვის უმნიშვნელოვანეს ინფორმაციას. მათ გარეშე შეუძლებელია გავანალიზოთ ეკონომიკაში ისეთი მნიშვნელოვანი დამოკიდებულებანი, როგორიცაა: კავშირი დარგების მთლიან და საბოლოო გამოშვებებს შორის, საბოლოო პროდუქტების წარმოებაზე საწარმოო რესურსებზე მოთხოვნასა და ამ რესურსების არსებულ რაოდენობას

შორის, ეკონომიკის საბოლოო პროდუქტის ღირებულებით, ნატურალურ-ნივთობრივ და ფუნქციონალურ სტრუქტურას შორის და ა. შ.

როგორც წესი დარგთაშორისი ბალანსის მოდელი (1) და შესაბამისად სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცა $(I-A)^{-1}$ მუშავდება რამდენიმე ათეული და ზოგჯერ ასეული დარგის კრილიში. ბუნებრივია, რაც უფრო ფართოა დარგთაშორის ბალანსში წარმოდგენილ დარგთა ნომენკლატურა (რა თქმა უნდა გარკვეულ საზღვრამდე), ეკონომიკური ანალიზისთვის მით უფრო ღირებულება ასეთი ბალანსიდან მიღებული ინფორმაცია. ამიტომ, როცა კი ამის აუცილებლობა და შესაძლებლობა არსებობს, ყოველთვის ცდილობენ შეიმუშაონ რაც შეიძლება დეტალიზებული დარგთაშორისი ბალანსი და შესაბამისად, დეტალიზებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცა. მაგრამ, ამავე დროს, ცალკეულ შემთხვევაში, რიგი მოსაზრებებიდან გამომდინარე, რომელთა განხილვასაც ჩვენ აქ არ შევეუდგებით, ეკონომისტი მკვლევარები ანალიზისთვის, აგრეთვე, სრული დანახარჯების აგრეგირებულ კოეფიციენტებს იყენებენ.

დეტალიზებული დარგთაშორისი ბალანსიდან აგრეგირებულ სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მისაღებად შეიძლება გამოვიყენოთ ორი გზა.

პირველის მიხედვით, ჯერ უნდა მოვახდინოთ (1) სისტემის აგრეგირება, შემდეგ კი გამოეთვალათ სრული დანახარჯების კოეფიციენტები. მაშასადამე, ამ შემთხვევაში (1) სისტემა უნდა დაიყვანოს შემდეგ სახეზე:

$$X = GAW_x X + Y, \quad (3)$$

სადაც \bar{X} და \bar{Y} აგრეგირებული დარგების მთლიანი და საბოლოო გამოშვების მატრიცებია:

$$\bar{X} = GX; \quad \bar{Y} = GY;$$

G და W_x აგრეგირების ოპერატორებია. ესენი მართკუთხა ბლოკურ-დიაგონალური მატრიცებია, ამასთან G მატრიცის დიაგონალურ ბლოკებზე ჩაწერილია ერთიანები, ხოლო W_x მატრიცისაზე კი W_i წონები, რომლებიც შესაბამისი აგრეგირებადი დარგების წარმოების მოცულობის მიხედვით გაიანგარიშება

$$W_i^e = \frac{X_i}{X_{n_{e-1}+1} + \dots + X_{n_e}}, \quad i = n_{e-1} + 1, \dots, n_e, n_0 = 1, n_m = n.$$

ეკონომიკური ბუნებიდან გამომდინარე, $X_i > 0$. ამიტომ, შემდეგში ვიგულისხმებთ, რომ $W_i^e > 0$. ცხადია

$$\sum_{i=n_{e-1}+1}^{n_e} W_i^e = 1.$$

შევნიშნოთ, რომ G მატრიცის განზომილებაა $m \times n$, ხოლო W_x -ის განზომილებაა $n \times m$, სადაც n დეტალიზებული დარგების რიცხვია, ხოლო m - აგრეგირებული დარგების რიცხვი; $i = 1, 2, \dots, m$. მაგალითად, თუ დავუშვებთ, რომ 4 დარგისანი მოდელი უნდა დაეყვანოს 2 დარგისანზე ისე, რომ პირველი და მეორე დარგი გავაერთიანოთ ერთ, ხოლო მესამე და მეოთხე დარგი კი მეორე აგრეგატში, მაშინ

$$G = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 1 \end{pmatrix}, \quad W = \begin{pmatrix} W_1^1 & 0 \\ W_2^1 & 0 \\ 0 & W_3^2 \\ 0 & W_4^2 \end{pmatrix}$$

აღვიღად შევნიშნავთ G და W_x ოპერატორების მეტად მნიშვნელოვან თვისებას

$$GW_x = I,$$

სადაც I არის ერთეულოვანი $m \times m$ განზომილებიანი დიაგონალური მატრიცა.

(3)-დან მივიღებთ

$$X = (I - GAWx)^{-1} Y \tag{4}$$

შემდეგში $(I - GAWx)^{-1}$ მატრიცას ვუწოდოთ პირველი მეთოდით მიღებული აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცა.

აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების განსაზღვრის მეორე გზა გულისხმობს პირდაპირ (2) სისტემის გამოყენებას. ამისათვის ეს უკანასკნელი შემდეგნაირად უნდა გარდაქმნათ:

$$X = G(I - A)^{-1} U_y Y, \tag{5}$$

სადაც U_y აგრეგირების ოპერატორი ზემოთ მოყვანილი W_x -საგან იმით განსხვავდება, რომ მისი წონები U_{li} შესაბამისი დარგების საბოლოო პროდუქტების მიხედვით გამოითვლება

$$U_{li} = \frac{Y_i}{Y_{n_{l-1}} + 1 + \dots + Y_{n_l}}, \quad l = 1, 2, \dots, n_l, \quad n_0 = 1, \quad n_m = n.$$

გარდა ამისა, საბოლოო პროდუქტის განმარტებიდან გამომდინარე (იგი შეიცავს ექსპორტ-იმპორტის სალდოს, რომელიც შეიძლება უარყოფითი იყოს) ცალკეულმა U_{li} სიდიდემ შეიძლება მიიღოს უარყოფითი ან ნულოვანი მნიშვნელობა. უფრო მეტიც, შეიძლება აღმოჩნდეს, რომ რომელიმე მოცემულ აგრეგატში გასაერთიანებელ ყველა დარგისათვის $Y_i = 0$. ასეთ სიტუაციაში, როგორც U_{li} -ის ზემოთ მოყვანილი განმარტება გვიჩვენებს, წარმოიშობა განუსაზღვრელობა $0/0$. შევთანხმდეთ, რომ თუ ასეთ განუსაზღვრელობასთან გვაქვს საქმე, მაშინ იგი გავხსნათ, როგორც $1/K_{li}$. სადაც K_{li} - მოცემულ l აგრეგატში გასაერთიანებელი დარგების რიცხვია. ცხადია, ამ სახით განსაზღვრული U_y ოპერატორი, მსგავსად W_x ოპერატორისა, დააკმაყოფილებს მნიშვნელოვან მოთხოვნას: $G U_y = I$. შემდეგში $G(I - A)^{-1} U_y$ მატრიცას ვუწოდოთ მეორე მეთოდით მიღებული აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცა.

დავსვათ ბუნებრივი კითხვა: რა დამოკიდებულება არსებობს პირველი და მეორე მეთოდით განსაზღვრულ აგრეგირებულ სრული დანახარჯების კოეფიციენტებს შორის? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად მივმართოთ პირობით რიცხვით მაგალითს. დავეშვათ, დასაწყისში ეკონომიკა აღიწერება 4 დარგის ბალანსით, რომლის შესაბამის მონაცემებს აქვთ შემდეგი სახე:

$$X = \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 1 \\ 1 \end{pmatrix} \quad A = \begin{pmatrix} 0.46 & 0.04 & 0.17 & 0.24 \\ 0.02 & 0.35 & 0.03 & 0.01 \\ 0.01 & 0.29 & 0.19 & 0.10 \\ 0.08 & 0.02 & 0.01 & 0.02 \end{pmatrix} \quad Y = \begin{pmatrix} 0.09 \\ 0.59 \\ 0.41 \\ 0.87 \end{pmatrix}$$

ამ პირობებში დეტალიზებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცაა

$$(I - A)^{-1} = \begin{pmatrix} 1.94957 & 0.32695 & 0.42775 & 0.52443 \\ 0.06558 & 1.57612 & 0.07429 & 0.03955 \\ 0.06745 & 0.57032 & 1.27195 & 0.15219 \\ 0.16117 & 0.06474 & 0.04938 & 1.06558 \end{pmatrix}$$

ვთქვათ, ახლა აგრეგირების პროცესი გულისხმობს მე-3 და მე-4 ნომრის დარგის ერთ აგრეგატში გაერთიანებას, ხოლო პირველი და მე-2 ნომრის დარგის უცვლელად დატოვებას. მაშინ, თუ ვისარგებლებთ ზემოთ მოყვანილი X და Y ვექტორების მნიშვნელობებით და შევადგენთ მათ საფუძველზე W_x და U_y ოპერატორებს, მივიღებთ

$$(\bar{I}-GAWx)^{-1} = \begin{pmatrix} 1.94533 & 0.35155 & | & 0.48309 \\ 0.06703 & 1.56820 & | & 0.05370 \\ \hline 0.23317 & 0.61625 & | & 1.26205 \end{pmatrix}$$

$$G(I-A)^{-1} U_y = \begin{pmatrix} 1.94957 & 0.32695 & | & 0.49346 \\ 0.06558 & 1.57612 & | & 0.05068 \\ \hline 0.22862 & 0.64105 & | & 1.25094 \end{pmatrix}$$

მოცემული მატრიცების შედარებით ანალიზი გვიჩვენებს, რომ პირველი და მეორე მეთოდით გაანგარიშებული აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტები ურთმანეთისაგან განსხვავებულია მიუხედავად იმისა, რომ ორივე მათგანს საფუძვლად დაედო აბსოლუტურად ერთი და იგივე ინფორმაციული ბაზა. ეს კი იმაზე მიუთითებს, რომ ერთი და იგივე დარგობრივი სტრუქტურისა და რაოდენობის—საბოლოო პროდუქტის საწარმოებლად საჭირო მატერიალური დანახარჯები აგრეგირებული დარგების კრილში სხვადასხვა მნიშვნელობას ლეებლობენ იმისდა მიხედვით, თუ როგორი წესით ხდება ამ დანახარჯების განსაზღვრა. აქვე უნდა ითქვას, რომ ეს განსხვავება ეხება არამარტო აღნიშნულ დანახარჯებს. შეიძლება ვაჩვენოთ, რომ აგრეგირების პირველი და მეორე მეთოდის გამოყენების შესაბამისად იცვლება აგრეგირებული საბოლოო პროდუქტის წარმოებაზე რესურსების (ძირითადი საწარმოო ფონდებისა და შრომითი რესურსების) დანახარჯების სიდიდე, აგრეთვე, საბოლოო პროდუქტის წარმოებაზე ეკონომიკის მთლიანი პროდუქტის (საბოლოო პროდუქტს დამატებული შუალედური პროდუქტი) განაწილების სტრუქტურა.

თავისთავად ის ფაქტი, რომ ეკონომიკური ანალიზისათვის საჭირო აგრეგირებულ სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მნიშვნელობა დარგთაშორის ბალანსში დამოკიდებულია ამ მონაცემების მიღების წესზე, ჩვენს წინაშე სვამს არჩევანის ამოცანას ამ წესების უპირატესობისა და მისაღებობის შესახებ. მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვენ არ შეგვიძლია ცალსახად ამკარა უპირატესობა მივიანიჭოთ რომელიმე მათგანს. როგორც ერთი, ასევე მეორე მეთოდი რიგი დადებითი და უარყოფითი მხარეებით ხასიათდება. მაგალითად, მეორე მეთოდის სასარგებლოდ შეიძლება მოიქცანოთ შემდეგი გარემოებანი. ჯერ-ერთი, მეორე მეთოდით აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების გაანგარიშებას საფუძვლად უდევს დეტალიზებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცა $(I-A)^{-1}$, ამიტომ, ასეთნაირად მიღებული კოეფიციენტები უფრო სრულად ასახავენ ეკონომიკური სისტემის სტრუქტურის თავისებურებას, დარგებს შორის არსებულ საწარმოო-ტექნოლოგიურ კავშირებს და პროდუქტების დანახარჯებში განივთების სტადიებს, ამისაგან განსხვავებით, პირველი მეთოდით აგრეგირებისას დარგთაშორის ბალანსში გარკვეულად იჭმალება საწარმოო-ტექნოლოგიური კავშირების სპეციფიკა. სწორედ ესაა ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი იმისა, რომ ასეთი ბალანსიდან მიღებული შრომის საგნებისა და საწარმოო რესურსების სრული დანახარჯების მახასიათებლები რამდენადმე განსხვავებულ სურათს იძლევა აგრეგირებული საბოლოო პროდუქტების წარმოებაზე ეკონომიკის მთლიანი პროდუქტის, დარგების მთლიანი პროდუქტებისა და საწარმოო რესურსების განაწილების შესახებ. მეორე, აგრეგირების პირველი მეთოდის გამოყენებისას ნებისმიერი, თუნდაც ორი დარგის გაერთიანებამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს არა მარტო თვითონ ამ დარგების, არამედ ყველა სხვა დანარჩენი დარგის სრული დანახარჯების კოეფიციენტებზე. მაგალითად, ვთქვათ, დარგთაშორის ბალანსში ელექტროენერგეტიკა და მანქანათმშენებლობა ცალკე დარგებად არის წარმოდგენილი. დაეუშვათ, აგრეთვე, რომ გარკვეული მოსაზრებებიდან გამომდინარე, აგრეგირებულ ბალანსში ერთ აგრეგატში უნდა გავეართიანოთ მსუბუქი

მრეწველობის რაიმე ორი დარგი. მაშინ არ არის გამორიცხული, რომ აგრეგირების ეს პროცესი პირველი მეთოდის გამოყენებისას გამოიწვევს, სხვა ცვლილებასთან ერთად, ძანქანათმშენებლობის ერთეული საპოლიო პროდუქტის წარმოებაზე ელექტროენერგიის სრული დანახარჯების ცვლილებას, თუმცა რეალურად ასეთი ცვლილება ნაკლებად მოსალოდნელი უნდა იყოს, რადგანაც აღნიშნული პროცესით ეკონომიკაში საწარმოო-ტექნოლოგიური პროცესები და მათ შორის არსებული რეალური კავშირები არ შეცვლილა. თუ შევადრებთ ზემოთ მოყვანილი რიცხვითი მაგალითისათვის დეტალიზებული (I-A)⁻¹ მატრიცის მნიშვნელობას პირველი და მეორე მეთოდით გაანგარიშებულ აგრეგირებულ სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცებს, ადვილად შევნიშნავთ, რომ სრული დანახარჯების თავდაპირველი სტრუქტურა უფრო მეტად არის შენარჩუნებული G(I-A)⁻¹ს, მატრიცაში, ვიდრე (I-GAW_x)⁻¹ მატრიცაში, მესამე, აგრეგირების პირველი მეთოდის გამოყენებას, როგორც მოგვიანებით სტატის შემდეგ ნაწილში ვნახავთ, ცალკეულ შემთხვევებში შეიძლება განსახილველი... ეკონომიკური სისტემის ხარისხობრივი ცვლილება მოჰყვეს. იგი არა მარტო გადავა შედარებით დეტალიზებულ დანახარჯების აგრეგირებულში, არამედ, აგრეთვე, ისეთ თვისებებს შეიძენს, რომლებიც დეტალიზებული სისტემისათვის არ იყო დამახასიათებელი (მაგალითად, პროდუქტული სისტემა გადადის არაპროდუქტულში და პირიქით). ასეთი არარეალური ხარისხობრივი გარდაქმნებით არ ხსიათდება აგრეგირების მეორე მეთოდი.

თავის მხრივ, აგრეგირების მეორე მეთოდს გააჩნია გარკვეული ნაკლოვანებანი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ის, რომ G(I-A)⁻¹ს, მატრიცის შესაბამისი პირდაპირი დანახარჯების აგრეგირებული კოეფიციენტების მატრიცა, რომელიც განისაზღვრება შემდეგნაირად $\bar{A}_y = I - [G(I-A)]^{-1}A_y$, ზოგჯერ შესაბამისობაში არ მოდის საწყის დეტალიზებულ A მატრიცასთან. მართლაც, დაუბრუნდეთ ზემოთ მოყვანილ რიცხვით მაგალითს. თუ აგრეგირებას მოვახდენთ მეორე მეთოდით და გავერთიანებთ მხოლოდ მე-3 და მე-4 დარგს, როგორც ეს ზემოთ გვაკეთეთ, მაშინ მივიღებთ, რომ სრულ დანახარჯებს G(I-A)⁻¹ს, ჩვენს მიერ განხილულ სისტემაში პირდაპირი დანახარჯების კოეფიციენტების შემდეგი მატრიცა შეესაბამება

$$\bar{A}_y = \begin{pmatrix} 0.4614 & 0.0257 & | & 0.2114 \\ 0.1957 & 0.3540 & | & 0.0184 \\ - & - & | & - \\ 0.0884 & 0.3264 & | & 0.1525 \end{pmatrix}$$

შვედარით ამ მატრიცის მარცხენა ზედა კუთხეში მდგომი ბლოკი შესაბამის ბლოკს დეტალიზებულ A მატრიცაში. ადვილად შევნიშნავთ, რომ მათ შორის არსებობს განსხვავება, მაშინ როცა აგრეგირების პროცესი არ უნდა შეხებოდეს ამ ბლოკში წარმოდგენილ პირდაპირ დანახარჯებს.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარეობს, რომ ანგარიშებით დარგთაშორის ბალანსში აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მიღება გარკვეულ პრობლემასთანაა დაკავშირებული. ცხადია, ეს პრობლემა ავტომატურად მოიხსნება მხოლოდ მაშინ, როცა ადგილი ექნება ტოლობას

$$(I - GAW_x)^{-1} = G(I - A)^{-1}A_y \tag{6}$$

ამიტომ გამოვიკვლიოთ პირობები, რომელთათვისაც შესრულდება (6).

2. აგრეგირებული და დეტალიზებული სრული და- ნახარჯების კოეფიციენტების არსებობის პირობა

ვიდრე უშუალოდ პირობების გამოყვანაზე გადავიდოდეთ, რომლებიც აკმაყოფილებენ (6)-ს, გავარკვიოთ ჯერ დეტალიზებული და აგრეგირებული დარგთაშორისი ბალანსების სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცების $(I-A)^{-1}$, $(\bar{I}-GAW_x)^{-1}$ და $G(I-A)^{-1}S_y$ არსებობის საკითხი.

ადვილად შევნიშნავთ, რომ თუ არსებობს $(I-A)^{-1}$ მატრიცა, მაშინ შესაბამისი განზომილების G და S_y -სათვის ყოველთვის იარსებებს, აგრეთვე, $G(I-A)^{-1}S_y$ მატრიცა და პირიქით. ამ უკანასკნელის არსებობა ყოველთვის განაპირობებს $(I-A)^{-1}$ -ის არსებობას, რაც შეეხება $(I-A)^{-1}$ და $(\bar{I}-GAW_x)^{-1}$ მატრიცებს, მათი არსებობის საკითხი განსაკუთრებულ შესწავლას მოითხოვს. საქმე იმაშია, რომ შეიძლება არსებობდეს ერთი და არ არსებობდეს მეორე მატრიცა და პირიქით. მოვიყვანოთ კონკრეტული მაგალითები. ვთქვათ, პირდაპირი დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცას A -ს აქვს შემდეგი სახე:

$$A = \begin{pmatrix} 0.5 & 0.3 & 0.2 & 0 \\ 0.3 & 0.4 & 0.2 & \\ 0.1 & 0.2 & 0.78(3) & \end{pmatrix}$$

ადვილად შევაიწმინდებთ, რომ $\det(I-A) = 0$, ამიტომ $(I-A)^{-1}$ მატრიცა არ არსებობს. მეორე მხრივ, თუ დავუშვებთ, რომ G და W_x ოპერატორების მნიშვნელობებია

$$G = (1 \ 1 \ 1), \quad W_x = \begin{pmatrix} 0.4 \\ 0.4 \\ 0.2 \end{pmatrix}$$

მაშინ მივიღებთ: $GAW_x = 0.93667$, საიდანაც გამომდინარეობს $(\bar{I}-GAW_x)^{-1} = 15.7895$.

ვთქვათ ახლა

$$A = \begin{pmatrix} 0.5 & 0.3 & 0.1 \\ 0.3 & 0.2 & 0.5 \\ 0.1 & 0.4 & 0.625 \end{pmatrix} \quad G = (1 \ 1 \ 1); \quad W_x = \begin{pmatrix} 0.5 \\ 0.1 \\ 0.4 \end{pmatrix}.$$

ამ პირობებში $\det(I-A) = 0.0625 \neq 0$ და არსებობს მატრიცა

$$(I-A)^{-1} = \begin{pmatrix} 3.83142 & 1.87740 & 3.52490 \\ 2.49042 & 2.72031 & 4.29119 \\ 1.68582 & 1.22605 & 4.75096 \end{pmatrix}$$

მაგრამ არ არსებობს $(\bar{I}-GAW_x)^{-1}$, რადგანაც მოცემული W_x -სათვის $GAW_x = 1$.

უფრო მეტიც, შეიძლება ვაჩვენოთ, რომ W_x ოპერატორის გარკვეული დასაშვები მნიშვნელობისათვის არაპროდუქტიული პირდაპირი დანახარჯების კოეფიციენტების დეტალიზებული A მატრიცა აგრეგირების შედეგად პროდუქტიულ მატრიცად გადაიქცევა და პირიქით, პროდუქტიული A მატრიცის საფუძველზე არაპროდუქტიული GAW_x მატრიცა მიიღება¹. მართლაც, უკანასკნელ რიცხვით მაგალითში წარმოდგენილი A მატრიცა პროდუქტიულია, რადგანაც $(I-A)^{-1} \geq 0$. ამავე დროს, თუ დავუშვებთ, რომ $G = (111)$ და $W_x = (0.4 \ 0.1 \ 0.5)$, სადაც T -ტრან-

¹ არსებობს არაუარყოფითი A მატრიცის პროდუქტიულობის რამდენიმე აუცილებელი და საკმარისი პირობა. ერთ-ერთი მათგანის მიხედვით A -ს პროდუქტიულობისათვის აუცილებელი და საკმარისია $(I-A)^{-1} \geq 0$.

სპონორების ნიშანია, მაშინ მივიღებთ $GAWx=1,0325$, რის გამოც ეს უკანასკნელი უკვე არაპროდუქტიულია.

ავილოთ ახლა A-ს შემდეგი სახე:

$$A = \begin{pmatrix} 0.45 & 0.3 & 0.3 \\ 0.3 & 0.4 & 0.2 \\ 0.1 & 0.2 & 0.8 \end{pmatrix}$$

და გამოვთვალოთ $(I-A)^{-1}$ მივიღებთ:

$$(I-A)^{-1} = \begin{pmatrix} -5 & -7.5 & -15 \\ -5 & -5 & -12.5 \\ -7.5 & -8.75 & -15 \end{pmatrix}$$

მაშასადამე A არაპროდუქტიულია. მივანიჭოთ G და W_x ოპერატორებს შემდეგი წინშენალობები:

$$G=(111), W_x=(0,6 \ 0,3 \ 0,1)^T$$

მივიღებთ $GAWx=0,91 < 1$. მაშასადამე, დეტალიზებული არაპროდუქტიული სისტემა შესაბამისი აგრეგირების ოპერატორების გამოყენებით აგრეგირებულ პროდუქციულ სისტემად გადაიქცა.

ეს მაგალითები გვიჩვენებს, რომ დეტალიზებული და აგრეგირებული დარგთაშორისი ბალანსების სრული დანახარჯების კოეფიციენტების დასაშვები მატრიცები $(I-A)^{-1}$ და $(I-GAWx)^{-1}$ ერთდროულად შეიძლება A და W_x მატრიცების გარკვეული კლასისათვის არსებობდეს.

დავამტკიცოთ შემდეგი დებულება.

თეორემა: ვთქვათ, პირდაპირი დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცა A არადაშლადია, მისი დიაგონალური ელემენტები ერთზე ნაკლებია ($\alpha_{ii} < 1$) და გარდა ამისა, ადგილი აქვს პირობებს:

$$\sum_{k=1}^n \alpha_{kj} \leq 1 \quad j=1, \dots, n,$$

რომელთაგან ერთი მაინც მკაცრად სრულდება. დაეუწვათ, აგრეთვე, რომ G და W_x აგრეგირების არაუარყოფითი ოპერატორებია, რომელთათვისაც განსაზღვრულია $GAWx$ და $GWx=I$. მაშინ არსებობს არაუარყოფითი $(I-A)^{-1}$ და $(I-GAWx)^{-1}$ მატრიცები.

დამტკიცება: შემდეგში მატრიცას, რომელიც მოცემული თეორემის მოთხოვნებს აკმაყოფილებს, ვუწოდოთ არადაშლადი ეკონომიკური მატრიცა. ეკონომიკურ-მათემატიკურ ლიტერატურაში კარგადაა ცნობილი, რომ არადაშლადი ეკონომიკური A მატრიცისათვის სრულდება პოუკინს-საიმონის პირობა, რის გამოც ყოველთვის არსებობს $(I-A)^{-1}$ და ამასთან $\det(I-A) > 0$, $(I-A)^{-1} \geq 0^2$. ამიტომ თეორემის ამ ნაწილის დამტკიცებას აქ არ მოვიტანთ. დავამტკიცოთ მხოლოდ თეორემის მეორე ნაწილი, ე. ი. ვაჩვენოთ, რომ თუ A არადაშლადი ეკონომიკური მატრიცაა, მაშინ ყოველთვის არსებობს არაუარყოფითი $(I-GAWx)^{-1}$, ცხადია, თეორემის დამტკიცებისათვის საკმარისია ვაჩვენოთ, რომ $GAWx$ არადაშლადი ეკონომიკური მატრიცაა.

დავნომროთ დეტალიზებული და აგრეგირებული დარგები ისეთნაირად, რომ პირველ აგრეგირებულ დარგში მოხვდნენ $i=1, \dots, n_1$ ნომრის დარგები, მეორე აგრეგირებულ დარგში $i=n_1+1, \dots, n_2$ ნომრის დარგები და ა.შ. m -ურ აგრეგირებულ დარგში $i=n_{m-1}+1, \dots, n$ ნომრის დარგები. მაშინ, თუ გავითვალისწინებთ G და W_x მატრიცების სტრუქტურასა და მატრიცთა გამრავლების წესს, მივიღებთ:

$$GAW_x = \begin{pmatrix} \sum_{i \in J_1} \sum_{j \in J_1} a_{ij} w_j^1 & \sum_{i \in J_1} \sum_{j \in J_2} a_{ij} w_j^2 & \dots & \sum_{i \in J_1} \sum_{j \in J_m} a_{ij} w_j^m \\ \sum_{i \in J_2} \sum_{j \in J_1} a_{ij} w_j^1 & \sum_{i \in J_2} \sum_{j \in J_2} a_{ij} w_j^2 & \dots & \sum_{i \in J_2} \sum_{j \in J_m} a_{ij} w_j^m \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ \sum_{i \in J_m} \sum_{j \in J_1} a_{ij} w_j^1 & \sum_{i \in J_m} \sum_{j \in J_2} a_{ij} w_j^2 & \dots & \sum_{i \in J_m} \sum_{j \in J_m} a_{ij} w_j^m \end{pmatrix}$$

სადაც: $J_1 = \{1, \dots, n_1\}$, $J_2 = \{n_1 + 1, \dots, n_2\}$, ..., $J_m = \{n_{m-1} + 1, \dots, n\}$. ცხადია, რომ $J_1 \cup J_2 \cup \dots \cup J_m = \{1, 2, \dots, n\}$.

მოყვანილი მატრიცის სტრუქტურა გვიჩვენებს, რომ თუ A არადაშლადია, მი-
 თუმეტეს³ არადაშლადი იქნება GAW_x .

ვაჩვენოთ, რომ GAW_x -ის დიაგონალური ელემენტები ერთზე ნაკლებია. მართ-
 ლაც, განვიხილოთ მავალითად პირველი დიაგონალური ელემენტი და გადავწეროთ
 იგი შემდეგნაირად

$$\sum_{i \in J_1} \sum_{j \in J_1} a_{ij} w_j^1 = \sum_{j \in J_1} w_j^1 \sum_{i \in J_1} a_{ij}$$

თეორემის პირობის თანახმად

$$\sum_{i \in J_1} a_{ij} \leq 1 \quad j \in J_1.$$

მეორეს მხრივ, A მატრიცის არადაშლადობის პირობიდან გამომდინარეობს,
 რომ ამ უტოლობებში ერთი მაინც უნდა შესრულდეს როგორც მკაცრი უტო-
 ლობა წინააღმდეგ შემთხვევაში თუ ყველა j -სათვის, $j \in J_1$, ადგილი ექნება
 $\sum_{i \in J_1} a_{ij} = 1$, მაშინ მივიღებთ, რომ $a_{ij} = 0$ $i = n_1 + 1, \dots, n$; $j = n_1 + 1, \dots, n$. ეს კი ნიშნავს
 A მატრიცის დაშლადობას, რაც ჩვენს დაშვებას ეწინააღმდეგება. მაშასადამე
 შეგვიძლია ჩავწეროთ

$$\sum_{i \in J_1} \sum_{j \in J_1} a_{ij} w_j^1 < \sum_{j \in J_1} w_j^1 = 1.$$

ანალოგიურად მტკიცდება GAW_x -ის დანარჩენი დიაგონალური ელემენტების
 ერთზე ნაკლებობა.

ვაჩვენოთ ახლა, რომ GAW_x მატრიცის ყოველი სვეტის ელემენტების ჯამი არ
 აღემატება ერთს, მართლაც ნებისმიერი ℓ ნომრის სვეტისათვის გვექნება:

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j \in J_\ell} a_{ij} w_j^\ell = \sum_{j \in J_\ell} w_j^\ell \sum_{i=1}^n a_{ij} \leq \sum_{j \in J_\ell} w_j^\ell = 1, \quad \ell = 1, \dots, m.$$

რადგანაც თეორემის პირობის თანახმად ერთი მაინც j -სათვის $\sum_{i=1}^n a_{ij} < 1$,
 ამიტომ იმ აგრეგირებულ ℓ დარგისათვის, რომელშიც მოცემული j მოხვდება,
 ზემოთ მოყვანილი პირობა შესრულდება მკაცრი უტოლობის სახით. მაშასადამე
 გამოდის, რომ GAW_x არადაშლადი ეკონომიკური მატრიცაა. ეს კი ნიშნავს, რომ
 თუ A არადაშლადი ეკონომიკური მატრიცაა, მაშინ ერთდროულად არსებობენ
 არაუარყოფითი $(I-A)^{-1}$ და $(I-GAW_x)^{-1}$ მატრიცები. თეორემა დამტკიცებულია.

შემდეგში ვივლილისხმებთ, რომ A არადაშლადი ეკონომიკური მატრიცაა.

³ კვადრატულ B მატრიცას არადაშლადი ეწოდება თუ სტრაჟონებისა
 და სვეტების გადაადგილებით იგი არ შეიძლება მიიყვანოს შემდეგ
 სახეზე $B = \begin{pmatrix} B_1 & B_2 \\ 0 & B_3 \end{pmatrix}$,

სადაც დიაგონალზე მდგარი B_1 და B_3 კვადრატული მატრიცებია.

მ. აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცების დამთხვევის პირობები

გადავიდეთ პირობების გამოყვანაზე, რომელთათვისაც ორი სხვადასხვა გზით განსაზღვრული აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტები მე-(6) ტოლობას დააკმაყოფილებენ.

მტკიცება 1. ვთქვათ, აგრეგირების ოპერატორები G , W , და დეტალიზირებული დარგთაშორისი ბალანსის პირდაპირი დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცა A აკმაყოფილებს პირობას:

$$AWxG=A \quad (7)$$

მაშინ ადგილი აქვს (6)-ს.

დამტკიცება: ვიდრე უშუალოდ დამტკიცებაზე გადავიდოდეთ, გავაკეთოთ შემდეგი შენიშვნა, ვიხილათ შემთხვევას, როდესაც აუცილებლად ხდება აგრეგირების პროცესი, ამიტომ (7)-ში ივლისხმება, რომ $WxG \neq I$. ასეთ სიტუაციაში მე-(7) ტოლობა მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, როდესაც A მატრიცის რანგი $r(A) < n$, ე.ი. არ არსებობს შებრუნებული მატრიცა A^{-1} . თუმცა ეს უკანასკნელი არ გამოიყენება $(I-A)^{-1}$ მატრიცის არსებობას.

გადავწეროთ (7) შემდეგნაირად:

$$I-AWxG=I-A.$$

გავამრავლოთ ეს ტოლობა მარცხნიდან G -ზე:

$$G-GAWxG=G(I-A).$$

აქედან მივიღებთ:

$$(I-GAWx)G=G(I-A);$$

$$G(I-A) = (I-GAWx)G.$$

თუ უკანასკნელ ტოლობას მარჯვნიდან S_y -ზე გავამრავლებთ და გავითვალისწინებთ პირობას $GS_y=I$, მივიღებთ (6)-ს. რის დამტკიცებაც გვინდოდა.

მოცემულ მტკიცებაში ყურადღებას იქცევს ის გარემოება, რომ როცა ადგილი აქვს (7)-ს, მაშინ (6) სამართლიანია ნებისმიერი S_y -სათვის, რომელიც აკმაყოფილებს პირობას $GS_y=I$.

აგხსნათ, თუ რას ნიშნავს ეკონომიკურად (7) პირობა. ამ მიზნით განვიხილოთ ოთხ დარგიანი მოდელის მაგალითი და დავუშვათ, რომ საჭიროა პირველი ორი დარგის გაერთიანება ერთ აგრეგატში, ხოლო ბოლო ორი დარგის გაერთიანება - მეორე აგრეგატში. ადვილად შევამოწმებთ, რომ (7) ამ შემთხვევაში შემდეგნაირად ჩაიწერება:

$$\begin{pmatrix} P_{11} & P_{11} & P_{12} & P_{12} \\ P_{21} & P_{21} & P_{22} & P_{22} \\ P_{31} & P_{31} & P_{32} & P_{32} \\ P_{41} & P_{41} & P_{42} & P_{42} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{13} & a_{14} \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} & a_{24} \\ a_{31} & a_{32} & a_{33} & a_{34} \\ a_{41} & a_{42} & a_{43} & a_{44} \end{pmatrix}$$

სადაც

$$P_{i1} = a_{i1}W_1' + a_{i2}W_2', \quad P_{i2} = a_{i3}W_3' + a_{i4}W_4' \quad i=1, \dots, 4.$$

ამ მატრიცული ტოლობიდან ვღებულობთ, რომ (7) მოცემული მაგალითის შემთხვევაში ექვივალენტურია შემდეგის: $A_1=A_2$, $A_3=A_4$, სადაც

$$A_i = \begin{pmatrix} a_{1i} \\ a_{2i} \\ a_{3i} \\ a_{4i} \end{pmatrix} \quad i=1, 2, 3, 4.$$

თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ A_1, A_2, A_3, A_4 ვექტორები დეტალიზებულ დარგთაშორის ბალანსში შესაბამისი ნომრის დარგის ერთეული პროდუქციის წარმოების ტექნოლოგიურ წესებს წარმოადგენენ, მაშინ (7) პირობა და შესაბამისად, მტკიცება 1, ეკონომიკურად შემიღგენიარად შეიძლება ავხსნათ: ორი სხვადასხვა გზით მიღებული აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტები ერთი და იგივე იქნება. თუ არსებობენ წარმოების ერთნაირი ტექნოლოგიის მქონე დარგები და აგრეგირებისას შესაბამის აგრეგატებში სწორედ ასეთ დარგებს გავაერთიანებთ.

მე-(7) პირობა არა მარტო სრული დანახარჯების კოეფიციენტების აგრეგირების თვალსაზრისითაა საინტერესო, საეგემო გაანგარიშებაში იგი სწორი აგრეგირების ჩატარების წესად შეიძლება იქნეს გამოყენებული. კერძოდ აგრეგირების პროცესში უნდა ვეცადოთ ცალკეულ აგრეგატებში ისეთი დარგები გავაერთიანოთ, რომლებსაც ერთნაირი ან ერთმანეთთან მიახლოებული ტექნოლოგიური წესები გააჩნიათ.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ თუ დარგთაშორის ბალანსში რამდენიმე დეტალიზებულ დარგს წარმოების მთლიანად ერთნაირი ტექნოლოგიური წესი გააჩნია, მაშინ ამ დარგების ერთეული საბოლოო პროდუქტების წარმოებაზე სრული დანახარჯების სტრუქტურა და სიდიდე ასევე ერთი და იგივე იქნება. ამის დასაბუთება ადვილია სრული დანახარჯების კოეფიციენტების განსაზღვრის შემდეგი ფორმულის

$$C = A + A^2 + \dots + A^m + \dots$$

საფუძველზე, მართლაც, ვთქვათ A მატრიცაში პირველი n_4 სვეტი ერთმანეთის ტოლია. მატრიცების გამრავლების წესის გამოყენებით ადვილად შევამოწმებთ, რომ A^2 მატრიცაშიც პირველი n_4 სვეტი ასევე ერთმანეთის ტოლი იქნება და ა.შ. აქედან გამომდინარეობს რომ C მატრიცის პირველი n_4 სვეტი ერთმანეთს დამთხვევა. თუ გავითვალისწინებთ ამ გარემოებას, მტკიცება 1-ში, მე-(7) პირობა შეიძლება შევცვალოთ მისი ექვივალენტური პირობით

$$CWxG = C \quad (7')$$

რადგანაც C მატრიცის სვეტები შეიძლება განვიხილოთ როგორც შესაბამისი დარგის საბოლოო პროდუქტის ერთეულის წარმოების "სახალხომეურნეობრივი ტექნოლოგია", ამიტომ მტკიცება 1-ს, აგრეთვე, შემდეგი ინტერპრეტაცია შეიძლება მივცეთ: (6)-ის შესრულებისათვის საკმარისია რომ შესაბამის აგრეგატებში გასაერთიანებელი დეტალიზებული დარგების საბოლოო პროდუქტების წარმოების ტექნოლოგიური წესები იყოს ერთნაირი.

მტკიცება 2. თუ A , G და W_x მატრიცებისათვის სრულდება პირობა

$$GA = GAWxG, \quad (8)$$

რომელიც ცნობილია პატანაკას პირობის სახელწოდებით⁴, მაშინ ადგილი აქვს (6).

დამტკიცება: ვთქვათ სრულდება (8). გარდავქმნათ იგი შემდეგნაირად:

$$G - GA = G - GAWxG;$$

$$G(I - A) = (I - GAWx)G;$$

4 ეს პირობა საეგემო ბალანსებში განიხილება როგორც აუცილებელი და საკმარისი ზუსტი აგრეგირებისათვის [იხ. მაგ. 2 გვ. 159]. ჩვენს შემთხვევაში (8) წარმოადგენს (6)-სათვის სბოლოდ საკმარის პირობას.

$$(\bar{I}-GAWx)^{-1} G = G(I-A)^{-1}.$$

უქანასკნელი გამოსახულების ორივე მხარე მარჯვნიდან გავამრავლოთ Sy -ზე. ამასთან, გავითვალისწინოთ, რომ ნამრავლი Gsy ერთეულოვან მატრიცას წარმოადგენს, მაშინ მივიღებთ (6)-ს, რის დამტკიცებაც გვინდოდა.

მივატყობოთ კვლავ ყურადღება იმ ფაქტს, რომ თუ ადგილი აქვს (8)-ს, მაშინ (6) სამართლიანია ნებისმიერი Sy -სათვის, რომელიც აკმაყოფილებს მოთხოვნას: $Gsy = \bar{I}$.

შევადაროთ ერთმანეთს (7) და (8) პირობები. როგორც ვხედავთ, პატანაკას პირობა (8) გამომდინარეობს (7)-დან (მიიღება ამ უქანასკნელის G -ზე გამრავლებით). ამიტომ, მსგავსად (7)-სა, (8)-საც გარკვეული ეკონომიკური შინაარსი შეიძლება გააჩნდეს. ამ შინაარსის ახსნისათვის ვისარგებლოთ ზემოთ მოყვანილი ოთხდარგიანი მოდელის მაგალითით. აუცილებელი გარდაქმნების შემდეგ, რომელსაც ჩვენ აქ გამოვტყუებთ, მივიღებთ (შეგახსენებთ, რომ მოცემულ მაგალითში პირველ აგრეგატში ვერთიანებთ პირველ და მეორე დეტალიზებულ დარგს, ხოლო მეორე აგრეგატში - მესამე და მეოთხე დეტალიზებულ დარგს):

$$\bar{A}_1 = A_2; \quad \bar{A}_3 = A_4,$$

სადაც

$$\bar{A}_i = \begin{pmatrix} a_{1i} + a_{2i} \\ 0_{3i} + a_{4i} \end{pmatrix} \quad i = 1, 2, 3, 4.$$

დავაკვირდეთ, თუ რას გამოსახავენ ვექტორები $\bar{A}_1, \bar{A}_2, \bar{A}_3, \bar{A}_4$. ავიღოთ მაგალითად \bar{A}_1 , რადგანაც ამ ვექტორში $A_{11} + A_{21}$ არის პირველი და მეორე დარგის პროდუქციის პირდაპირი დანახარჯი პირველი დარგის ერთეული პროდუქციის წარმოებაზე, ხოლო $A_{31} + A_{41}$ კი არის მესამე და მეოთხე დარგის პირდაპირი დანახარჯი პირველი დარგის პროდუქციის ერთეულის წარმოებაზე. ამიტომ \bar{A}_1 ვექტორი წარმოადგენს პირველი დარგის ერთეული პროდუქციის წარმოების აგრეგირებულ ტექნოლოგიურ წესს. შესაბამისად, $\bar{A}_2, \bar{A}_3, \bar{A}_4$ მეორე, მესამე და მეოთხე დარგების წარმოების აგრეგირებული ტექნოლოგიური წესებია. აქედან გამომდინარე, ცხადი ხდება (8) პირობის ეკონომიკური შინაარსი. კერძოდ, იგი გვეუბნება, რომ დეტალიზებულ ნომენკლატურაში უნდა არსებობდეს ერთნაირი აგრეგირებული ტექნოლოგიის მქონე დარგები და აგრეგირებისას შესაბამის აგრეგატებში უნდა გავაერთიანოთ სწორედ ასეთი დარგები.

მტკიცება 8: ვთქვათ, ოპერატორები G, Wx და დეტალიზებული დარგთაშორისი ბალანსის პირდაპირი დანახარჯების კოეფიციენტების მატრიცა A აკმაყოფილებენ პირობას:

$$WxGA = A$$

(9)

გარდა ამისა, დავუშვათ, რომ $Sy = Wx$, მაშინადგილი აქვს (6)-ს.

დამტკიცება: (9) გადავწეროთ შემდეგნაირად:

$$I - WxGA = I - A.$$

გავამრავლოთ ამ გამოსახულებაზე Wx მარჯვნიდან

$$Wx - WxGAWx = (I - A)Wx.$$

მარტივი გარდაქმნებით მივიღებთ:

$$Wx(\bar{I} - GAWx) = (I - A)Wx;$$

$$(I - A)^{-1}Wx = Wx(I - GAWx)^{-1}.$$

ახლა გავამრავლოთ უქანასკნელ გამოსახულებაზე G მარცხნიდან. ერთდროულად მარცხენა მხარეში Wx ოპერატორი შევცვლილოთ Sy -ით, ხოლო მარჯვენა მხარეში კი გავითვალისწინოთ $GWx = I$. მაშინ მივიღებთ (6)-ს, რის დამტკიცებაც გვინდოდა.



აქვს თუ არა რაიმე ეკონომიკური შინაარსი (9) პირობას? ამ კითხვაზე დადებითი პასუხი არსებობს და მის მისაღებად მიემართოთ კვლავ ოთხდარგიანი მოდელის მაგალითს, რომლისათვისაც (9) გაშლილი სახით შემდეგნაირად ჩაიწერება:

$$\begin{aligned}
 W_1 (a_{1i} + a_{2i}) &= a_{1i} & i=1,2,3,4; \\
 W_2 (a_{1i} + a_{2i}) &= a_{2i} & i=1,2,3,4; \\
 W_3 (a_{3i} + a_{4i}) &= a_{3i} & i=1,2,3,4; \\
 W_4 (a_{3i} + a_{4i}) &= a_{4i} & i=1,2,3,4.
 \end{aligned}$$

ამ უკანასკნელიდან გამომდინარეობს, რომ თუ $W_i^E = 0 \quad i=1,2,3,4$. მაშინ

$$a_{1i} = \frac{W_1^1}{W_2^1} a_{2i}, \quad a_{3i} = \frac{W_3^2}{W_4^2} a_{4i} \quad i=1,2,3,4. \quad (10)$$

მაშასადამე(9) ნიშნავს, რომ A მატრიცა ერთმანეთის პროპორციულ სტრიქონებს უნდა შეიცავდეს და აგრეგირებისას შესაბამის აგრეგატებში უნდა გავერთიანოთ სწორედ ის დარგები, რომლებსაც ასეთი პროპორციული სტრიქონები შეესაბამებათ. როგორც (9)-დან ჩანს, A მატრიცის სტრიქონების პროპორციულობა არ შეიძლება იყოს ნებისმიერი. იგი მაკარად განისაზღვრება Wx ოპერატორის ელემენტებით. ვაჩვენოთ, რომ თუ ადგილი აქვს (9)-ს, მაშინ პროპორციული სტრიქონების მქონე დარგების პროდუქციის განაწილების კოეფიციენტები ერთი და იგივეა. მართლაც, განვიხილოთ პირველი და მე-2 დარგი, რომელთა პროდუქციის პირდაპირი დანახარჯების კოეფიციენტები აკმაყოფილებენ პროპორციულობის პირობას და ჩავწეროთ მათი შესაბამისი განტოლებები

$$\begin{aligned}
 X_1 &= a_{11} X_1 + a_{12} X_2 + a_{13} X_3 + a_{14} X_4 + Y_1; \\
 X_2 &= a_{21} X_1 + a_{22} X_2 + a_{23} X_3 + a_{24} X_4 + Y_2.
 \end{aligned} \quad (11)$$

გავითვალისწინოთ პირველი დარგის განტოლებაში პირდაპირი დანახარჯების კოეფიციენტების მნიშვნელობა (10)-დან, ოღონდ წინასწარ ფარდობა W_1^1/W_2^1 შევცვალოთ მისი ეკვივალენტური მნიშვნელობით:

$$\frac{W_1^1}{W_2^1} = \frac{X_1}{X_1 + X_2} : \frac{X_2}{X_1 + X_2} = \frac{X_1}{X_2}.$$

მივიღებთ:

$$X_1 = \frac{X_1}{X_2} (a_{21} X_1 + a_{22} X_2 + a_{23} X_3 + a_{24} X_4) + Y_2$$

აქედან გამომდინარეობს

$$1 = \sum_{j=1}^4 a_{2j} \frac{X_j}{X_2} + \frac{Y_2}{X_1}$$

სიდიდეები

$$h_{ij} = a_{ij} \frac{X_j}{X_i}$$

წარმოადგენენ განაწილების კოეფიციენტებს და ახასიათებენ მოცემული პროდუქციის განაწილების სტრუქტურას მომხმარებლებზე.

თუ მე-2 დარგის განტოლებას (11)-დან გავყოფთ X_2 -ზე და შევადარებთ მიღებულ შედეგს პირველი დარგის ახლახან მიღებულ გამოსახულებას, ადვილად შევნიშნავთ, რომ ორივე დარგის პროდუქციის განაწილების სტრუქტურა ერთი და იგივეა. მაშასადამე, განხილული დარგებისათვის განაწილების კოეფიციენტები ერთმანეთის ტოლია. ეს გარემოება საშუალებას გვაძლევს მტკიცება 3-ს შემდეგი ეკონომიკური ინტერპრეტაცია მივცეთ: აგრეგირებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების მნიშვნელობა დამოკიდებული არ არის ამ კოეფიციენტების მიღების წესზე, თუკი დეტალიზებული დარგების აგრეგირებისას შესაბამის აგრეგატ

ებში გავაერთიანებთ დარგებს, რომლებსაც მომხმარებლებზე პროდუქციის ერთნაირი განაწილების სტრუქტურა გააჩნიათ.

დასასრულს დავამტკიცოთ კიდევ ერთი დებულება,

მტკიცება 4. თუ $G \cdot A \cdot W_x$ და U_y მატრიცებისათვის სრულდება პირობა

$$U_y G A W_x = A U_y, \quad (12)$$

მაშინ ადგილი აქვს (6)-ს.

დამტკიცება. დავუშვათ, რომ ადგილი აქვს (12)-ს. განვიხილოთ ამ უკანასკნელის შემდეგი ეკვივალენტური ჩანაწერი

$$U_y - U_y G A W_x = U_y - A U_y$$

ჩაეტაროთ გარდაქმნები

$$U_y (\bar{I} - G A W_x) = (\bar{I} - A) U_y;$$

$$(\bar{I} - A)^{-1} U_y = U_y (\bar{I} - G A W_x)^{-1}.$$

გავამრავლოთ მოცემულ გამოსახელებაზე მარცხნიდან $-G$ და გავითვალისწინოთ, რომ $G U_y = I$. მივიღებთ (6)-ს, რის დამტკიცებაც გვინდოდა.

დავსვათ კითხვა: არსებობენ კი თეორიულად მაინც ისეთი A, W_x და U_y მატრიცები, რომლებიც მე-(12) პირობას დააკმაყოფილებენ?

პასუხი დადებითია. შეიძლება ვაჩვენოთ, რომ თუ ყოველ აგრეგატში გასაერთიანებელი დარგების შესაბამისი სტრიქონების ნახევრად აგრეგირებული პირდაპირი დანახარჯების კოეფიციენტები A მატრიცაში ერთმანეთს ემთხვევა, მაშინ ყოველთვის არსებობენ W_x და U_y ოპერატორები, რომელთათვისაც სრულდება (12). ამასთან, ეს ოპერატორები აკმაყოფილებენ პირობას $W_x = U_y$ და მათი ელემენტები w_i^l და u_i^l შემდეგნაირად განისაზღვრება

$$w_i^l = u_i^l = \frac{1}{q_{i,l}},$$

სადაც $q_{i,l}$ არის l აგრეგატში გასაერთიანებელ დარგების რიცხვი. მართლაც, დავუშვათ, რომ ზემოთ მოყვანილ 4 დარგიან მოდელში

$$a_{11} + a_{12} = a_{21} + a_{22}; \quad a_{31} + a_{32} = a_{41} + a_{42};$$

$$a_{13} + a_{14} = a_{23} + a_{24}; \quad a_{33} + a_{34} = a_{43} + a_{44}.$$

მაშინ ადვილად შევამოწმებთ, რომ

$$w_i^l = u_i^l = \frac{1}{2}, \quad i=1, 2, 3, 4,$$

პარამეტრებისათვის მთლიანად სრულდება მე-(12) პირობა.

სამწუხაროდ, უნდა ითქვას, რომ მე-(12) პირობა, ზემოთ განხილული პირობების მსგავსად, ზოგადი შემთხვევისათვის ცხადი ეკონომიკური ინტერპრეტაციის საშუალებას არ იძლევა.

დასასრულს აღვნიშნოთ, მართალია, ჩვენ ზემოთ 4 საკმარისი პირობა მოვიყვანეთ, რომლებიც ორი სხვადასხვა მეთოდით გაანგარიშებული სრული დანახარჯების კოეფიციენტების ტოლობას უზრუნველყოფენ, მაგრამ, უნდა ითქვას, რომ ეს პირობები პრაქტიკაში იშვიათად სრულდება, ამიტომ, ანგარიშგებითი დარგთაშორისი ბალანსისათვის, ისევე როგორც საეკონომიკური ბალანსისათვის, აგრეგირების პრობლემა შემდგომ შესწავლასა და გადაწყვეტას მოითხოვს.

ლიტერატურა:

1. Коссов В.В. *Межотраслевые модели (теория и практика использования)*. М.: Экономика, 1973г.
2. *Итеративное агрегирование и его применение в планировании*. М.: Экономика, 1979г.
3. Дюмин Н.В., Архангельский Ю.С. *Агрегирование в межотраслевом балансе*, Экономика и математические методы, т.2, вып.6, 1966г.
4. Ершов Э.Б. *Агрегационный анализ систем линейных уравнений, межотраслевых и эконометрических моделей*, Экономика и математические методы, т.20, вып.1, 1984г.
5. Вен В.А. *Об одном методе линейного агрегирования динамических моделей межотраслевого баланса*, Экономика и математические методы, т.9, вып.1, 1973г.
6. Моришима М. *Равновесие, устойчивость, рост*, М.: Наука, 1972г.

The Problem of Aggregation and the Total Expenditure Koefficients with an Account in the Intersectoral Balance

Ananiashvili Iu.
 Iv. Djavakhishvili Tbilisi
 State University

Summary. The two methods for obtaining with an account in the intersectoral balance aggregative total expenditure coefficients are considered. The conditions are given in which these methods have identical result. Together with formal-mathematical side the economical essence of these conditions is analyzed.

On the basis of concrete examples is shown that in some cases the results of aggregation productive economics turn into inproductive and conversely. The theorem about simultaneously existence of non-negative detailed and aggregated total expenditure coefficients is proved.

Проблема агрегирования и коэффициенты полных затрат в отчетном межотраслевом балансе

Ананишвили Ю.Ш.

Тбилисский Государственный
Университет им. И.Джавахишвили

Резюме. Рассмотрены два метода определения агрегированных коэффициентов полных затрат в отчетном межотраслевом балансе. Выведены условия при которых эти методы дают одинаковые результаты. Наряду с формально-математической стороны этих условий проанализирована их экономическая природа.

На основе конкретных числовых примеров показано, что в результате агрегирования в некоторых случаях продуктивная детализированная экономика переходит в непродуктивной агрегированной экономике и наоборот. При этом в статье доказана теорема существования неотрицательных детализированных и агрегированных матриц коэффициентов полных затрат.



О системе поддержки малого бизнеса в Грузии

Максоев М.Ш.

Тбилиси, 380002

Университетская ул. 2

Тбилисский Государственный

Университет им.И.Джавахишвили

Поступила 25 апреля 1994 г.

Резюме. Формирование сети малых и средних предприятий (МСП) в отраслях и регионах не может быть осуществлено без сознательной государственной политики всемерной поддержки малого предпринимательства, которая должна охватывать совокупность мер правового, организационного, материального, социально-экономического регулирования сектора МСП, исходящих из единой концепции констатации общественной необходимости развития МСП в целом, в каждой ее отрасли, регионе, как крупном, так и небольшом по своим размерам. Система правительственной поддержки должна состоять не столько в прямом централизованном финансировании программы развития МСП, сколько коммуникации действий, концентрации ресурсов, всемерном стимулировании разумной инициативы с мест, т.е. способствовать созданию механизма экономически необходимых действий, имеющих стабильную правовую и организационную систему, создающую прочную уверенность участников в том, что их усилия всегда будут давать желаемый с их точки зрения результат, о чем свидетельствует зарубежный опыт.

ПОДДЕРЖКА МАЛОГО БИЗНЕСА ЗА РУБЕЖОМ

Одной из важнейших особенностей малой экономики является ее неустойчивость. Значительное количество малых и средних предприятий за рубежом обанкротилось в течение первых пяти лет работы, некоторые из них перепрофилировались на выпуск новой продукции. Поэтому важной задачей, которую правительства разных стран пытаются решить - придание стабильности развитию малой экономики.

В этих целях, как правило, деятельность малых и средних предприятий обеспечивается законодательно. В законах формируется политика правительства в отношении малого бизнеса, устанавливаются основные направления ее проведения, определяются государственная поддержка малого бизнеса.

Следует отметить, что малым предприятиям важно определять приоритетные направления деятельности, стимулируемые с помощью мер государственной поддержки.

Система государственной поддержки малого бизнеса существует во многих зарубежных странах. Так, в США приняты законодательные



решения, поощряющие малый бизнес. Например, федеральные ведомства обязаны определенную часть средств, предназначенных на НИОКР, выделять мелкому бизнесу. При Белом доме создана *Администрация мелкого бизнеса* (АМБ), имеющая 100 региональных центров в штатах. В ее системе работает 5000 человек, в том числе 4,1 тыс. за пределами Вашингтона; на добровольных началах к работе привлечено около 13 000 человек-пенсионеров, имеющих опыт управления. Основные функции Администрации: финансовая помощь малому бизнесу на возвратной основе, правовая защита, организация обучения с учетом специфики контингента (национальные меньшинства, пенсионеры, женщины, молодежь). По заявлению руководителей Администрации, в условиях США малые предприятия наиболее эффективны в обрабатывающей промышленности и наименее - в торговле.

Основная задача АМБ - помочь людям организовать свое дело, укрепиться в бизнесе, получить федеральные контракты и субконтракты, защитить интересы мелких предпринимателей. АМБ организует финансовую поддержку малых и средних предприятий, оказывает управленческую, техническую, информационную и другие виды помощи, разрабатывает конкретные программы содействия малому бизнесу. Ежегодно АМБ представляет Президенту и Конгрессу США отчет о своей деятельности.

Государственную поддержку малому бизнесу оказывает также Министерство торговли США (информационное обеспечение и стимулирование экспортной деятельности), а также местные органы штатов.

Содействуют развитию этого сектора экономики также большое число различных общественных организаций. Одной из крупнейших является национальная ассоциация независимых предпринимателей, в которую входит более 500 тыс. мелких и средних предприятий.

Во всех восточно-европейских странах приняты нормативные документы (в форме правительственных постановлений и ведомственных инструкций), регламентирующие создание и деятельность малых предприятий.

Во Франции для поддержки малого бизнеса используются средства таких специализированных учреждений как Депозитная касса, национальный кредит, земельный кредит, Центральная кредитная касса гостиниц, торговых и промышленных предприятий, Предпринимательский кредит и т.п. Для обеспечения получения долгосрочного кредита (на 10 и 18 лет) для малых и средних предприятий был создан филиал национального кредита - общество финансовых гарантий. Его основная функция - выдача поручительства в форме дополнительных гарантий для операций ниже или равных 1 млн. франков. Долгосрочные ссуды под процент выдаются мелким и средним предприятиям провинций обществами регионального развития, среднесрочный кредит - национальной кассой государственных рынков - специализированным финансовым учреждением, являющимся посредником между государственным бюджетом и предпринимателями использующими его средства.

В 1970 году во Франции был создан Институт промышленного развития, который содействовал динамизму мелких промышленных предприятий и способствовал улучшению структуры малого бизнеса.

В Министерстве внешней торговли и промышленности Японии есть управление мелких и средних предприятий (200 сотрудников). Их интересы отстаивает также комиссия по справедливым сделкам - административный орган на правах министерства, контролирующей выполнение антимонопольного законодательства.

Основная работа в части поддержки малого бизнеса осуществляется префектурами. В префектурах крупных городов имеются специальные отделы по управлению малыми и средними предприятиями. В г. Осоко, например, такой отдел состоит из 600 человек.

В развитых капиталистических странах значительный эффект деятельности малых предприятий достигается за счет специализированных, консультационных, информационных, ремонтных и производственных центров по созданию и их обслуживанию (так называемые "инкубаторы"). Так, в Японии имеются, например, специальные центры (парки) по "выращиванию" новых компаний мелкого бизнеса и высоких технологий.

В большинстве стран учреждены банки по оказанию поддержки малых предприятий, которые предоставляют своим клиентам субсидии, льготные займы, дают гарантии и страховые обязательства под кредиты коммерческих банков. В США для льготного кредитования мелких компаний государство создало сеть в 600 специализированных банков.

При создании системы поддержки малому предпринимательству, на наш взгляд, необходимо рассмотреть и решить следующие важнейшие аспекты ее функционирования.

ПРАВОВОЙ (ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЙ) АСПЕКТ МАЛОГО БИЗНЕСА

Как известно, в нашей республике соответствующий закон о развитии малых предприятий принят не был, поэтому необходимо критически оценить постановление Кабинета Министров от 6 августа 1993 года N 613 о мерах по развитию малых предприятий и ранее принятого от 7 марта 1992 года N 286.

Во-первых, проблема формирования малых предприятий оторвана от разгосударствования и приватизации экономики, причем характерно, что об этих проблемах даже не упоминается. В этом постановлении дано поручение лишь о разработке политики и программы реструктуризации крупных предприятий. Ведь речь идет о восстановлении в системе собственности новой структуры мелкотоварного уклада, предполагающего владение и землей, и средствами производства, и, конечно, результатами труда. Это имеет огромное социальное значение.

Во-вторых, проблема ресурсного обеспечения малых предприятий решается с традиционных позиций. Отсутствуют предложения правительства по данной проблеме, важнейшей для малой экономики (особенно в начальный период). Неизвестно, располагает ли необходимым ресурсным потенциалом Министерство торговли и материальных ресурсов республики.

В-третьих, отсутствует система финансовых мер по стимулированию малого бизнеса. Так, освобождение от налогов предусматривается лишь при условии сохранения величины бюджета вышестоящей организации; не ясно, в какой мере используется малым предприятием ам-

мортизационный фонд; непонятно, кто гарантирует льготный порядок кредитования малых предприятий, нет дополнительных гарантий для совместного предпринимательства. Непонятно проводимое различие в стимулировании вновь созданных и действующих государственных и кооперативных предприятий. Нет даже упоминания акционирования, аренды этих предприятий.

В-четвертых, не отработаны рамки размерности малых предприятий. Так, в постановлениях Кабинета Министров от 7 марта 1992 года N 286 и 6 августа 1993 года они выглядят следующим образом: промышленность и строительство - 100 и 50 человек; транспорт и др. непромышленная сфера - 40 и 60 человек; наука, здравоохранение - 30 и 50, остальные отрасли - 25 и 20, торговли - 5. Такой разброс размерности далек от оптимального. Ведь кроме категории "малое предприятие" существует более широкое понятие "малая экономика" (small business) куда входят и средние производства. Эта социально-экономическая и особая производственная структура, на долю которой, напомним, в развитых капиталистических странах приходится 8/10 всех занятых, вопрос, который в постановлениях не затронут.

Сегодня вполне очевидно, что основные препятствия на пути развития малой экономики как полноценного сектора народного хозяйства республики связаны с консервацией старых организационно-производственных структур, ведомственным монополизмом и самоизоляцией, стагнацией хозяйственных (прежде всего отраслевых) систем, связаны с их ресурсозатратным функционированием и с крайне слабой восприимчивостью к обновлению и к тем более изменению профиля продукции на базе новейших технологий. Поэтому программа реформы должна исходить из того, что становление малой экономики необходимо осуществить непосредственно в рамках прежде всего социально-экономической перестройки народного хозяйства, включающего как радикальное преобразование структуры государственной собственности, так и ценовой, налоговой-бюджетной и кредитно-денежной системы, исходя из стратегии создания полноценных товарных и национального (республиканского) рынка.

С этой точки зрения в Грузии необходимо принять *Закон о малых и средних предприятиях*, ибо в республике отсутствует аналогичный закон, в котором необходимо выделить три момента, которые желательно было бы реализовать в этом документе.

1. Закон должен быть направлен не столько на развитие МСП как таковых, сколько на реализацию принципов *малого предпринимательства*. С этой точки зрения необходимо, чтобы Закон рассматривал систему МСП как особую структурную сферу экономики Грузии, как *целостный социально-экономический мелкотоварный уклад*, в котором функционируют все виды собственности: от государственной и государственно-капиталистической до индивидуальной и частной. Поэтому принципы правового, финансового, социального регулирования сферы МСП также должны быть едиными.

2. В Законе необходимо регламентировать научно-обоснованную систему критериев размерности предприятий в отрасли на основе показателя численности занятых с делением на *мелкое, малое и среднее* предприятия следующим образом (см. таблицу).

Размерная структура в экономике Грузии

Отрасли	Среднегодовая численность			
	мелкое предпр.	малое предпр.	среднее предпр.	крупное предпр.
I. Промышленность				
машиностроение и металлообработка	до 49	от 50 до 99	100-299	свыше 300
электротехническая	до 49	от 50 до 99	100-299	свыше 300
л е г к а я	до 19	от 20 до 49	50-299	свыше 300
бытовая химия	до 19	от 20 до 49	50-299	свыше 300
деревообработка	до 19	от 10 до 24	25-99	свыше 100
стройматериалы	до 9	от 10 до 24	25-99	свыше 100
п и щ е в а я	до 9	от 10 до 24	25-99	свыше 100
II. Строительство				
строительно-мон- тажные	до 49	от 50 до 99	100-199	свыше 200
ремонтно-строитель- ные	до 19	от 20-49	50-99	свыше 100
III. Отрасли непро- мышленной сферы	2-4	от 5 до 10	11-24	свыше 25
IV. Торговля и быто- вое обслуживание	до 4	от 5 до 10	11-24	свыше 25
V. Н а у к а	до 10	от 11 до 24	25-49	свыше 50

При этом необходимо иметь в виду, что для отраслей и крупнейших городов, где уровень концентрации выше средней и окончательное решение вопроса о критерии оценки размерности малых предприятий, может быть получено лишь после тщательного анализа отраслевых и региональных материалов.

В подотраслях необходимо применять помимо основного трудового показателя *корректирующие* показатели: валовая продукция, стоимость ОПФ, объемы потребления продукции, а также производство продукции в натуральном выражении. При этом необходимо иметь в виду, что показатель численности занятых будет стимулировать МСП для сохранения льгот по налогообложению к производству продукции меньшим количеством живого труда, тогда как показатель валовой продукции может поставить определенные границы и сдерживать производство.

3. В Законе должен быть четко определен хозяйственный статус МСП как самостоятельного рыночного субъекта: его полная хозяйственная самостоятельность, оформляемая как статус юридического лица, его право по своему усмотрению заниматься любым видом экономической деятельности, вступать в рыночные отношения с любыми другими субъектами рынка (принцип: разрешено то, что не запрещено законом), право собственности на все принадлежащие ему виды производственных ресурсов и полная свобода распоряжаться ими.

ФИНАНСОВЫЕ И КРЕДИТНЫЕ АСПЕКТЫ ПОДДЕРЖКИ МАЛОГО БИЗНЕСА

Особенности деятельности малых предприятий - их более высокая мобильность и эффективность использования ресурсов, а также большая зависимость от колебаний конъюнктуры рынка - требуют предоставления их в качестве мер государственной поддержки ряда льгот.

Во всех промышленно развитых странах такие системы сложились и успешно действуют. Так, в Японии, например, для некорпорированных малых компаний введены фиксированные суммы, не подлежащие налогообложению: 450 тыс.иен (2,8 тыс.долл.) в год на члена семьи, занятого в семейном "деле" и 600 тыс.иен (3,9 тыс.долл.) - для супруга. Финансовая корпорация малого бизнеса Японии предоставляет долгосрочные займы (на срок более года) на льготных условиях на расширение основного и оборотного капитала (3 млрд.долл. в год).

В 1987-1990 гг. собственные средства предпринимателей ФРГ составили при создании новых предприятий около 100 млн.марок, а финансовые ресурсы государства - 800-820 млн.марок ежегодно. При создании новых малых и средних предприятий из государственных финансовых ресурсов ежегодно выделяются средства для оказания финансовой помощи примерно 9 тыс.фирм, а с 1983 по 1990 год такая помощь в виде субсидий оказана в сумме 2,8 млрд.марок и была предоставлена 55 тыс. новых фирм.

Методы управления малыми и средними предприятиями разнообразны. Например, в ФРГ государство подключает эти предприятия для выполнения госзаказа, что ведет к повышению конкурентноспособности различных фирм. Этот метод носит административный характер, но по своей сущности он имеет экономическую направленность. Государство берет на себя часть (примерно 60%) консультаций по разработке предпринимательской стратегии, различные льготные кредиты и т.д.

Если малые и средние предприятия ФРГ получают небольшую прибыль (до 2 млрд.марок), то эти предприятия платят налоги на 50% меньше, чем крупные фирмы. Льготные налоговые условия создают бла-

гоприятные предпосылки для модернизации и реконструкции производства, осуществлению инновационного процесса.

Таким образом, экономические методы управления малыми и средними предприятиями ФРГ стимулируются государством и приносят большую пользу обществу. Например, по мнению многих немецких экономистов, около 88% всех государственных доходов образуется из налоговых поступлений от этих фирм.

Зарождающийся малый бизнес остро нуждается в преференциальном подходе к нему, чтобы он мог не только выжить, но прямо содействовать переходу к рынку. Льготы для них можно дифференцировать в зависимости от размера.

Для малых предприятий, независимо от форм собственности, необходимо устанавливать единые финансовые льготы и преимущества. При этом налоговая политика должна быть направлена не на практику акцизного изъятия средств у предприятий и населения в государственный бюджет, как сейчас у нас это представляют и делают, особенно на местах, а выполнять стимулирующие функции развития тех производств, которые выпускают наиболее необходимую обществу продукцию, добиваются наивысших показателей эффективности и качества. Это особенно важно для изменения психологии работников региональных финансовых звеньев, где застой в экономическом мышлении пустил наиболее сильные корни. Ведь именно на регион придется значительная, а во многих случаях подавляющая часть налоговых мер в сфере МСП, ибо последние во многих случаях будут являться основными плательщиками, например, муниципальных налогов.

Действующие методы финансовой поддержки малого бизнеса оказывают свое положительное влияние как в виде системы займов кредита, в форме расширения предприятий и т.п. К этому экономическому механизму относятся пожизненные налоговые ставки, специальные системы поощрения капиталовложений в малые предприятия и другие аспекты. Однако множественность и сложность поощрительных мер затрудняют их внедрение, особенно в начальный период.

Суть налоговых мероприятий для стимулирования сферы МСП, общепринятые за рубежом, заключается в поэтапном уменьшении предельных ставок налогов и снижении прогрессивности налогообложения при достаточно узкой налоговой базе и широкой сферы применения налоговых льгот, что призвано обеспечить приток инвестиций в промышленность, сферу услуг и торговлю.

Уменьшение ставки налогов в зависимости от размеров предприятия является одним из повсеместно используемых методов налогообложения малого бизнеса. Так, в США практикуются меры поощрительной поддержки малого бизнеса через уменьшение налогообложения. Например, в США применялись дифференцированные ставки налога в зависимости от дохода предприятия. Они были снижены следующим образом при доходе: до 50 тыс.долл. - с 18 до 15%; 50-75 тыс.долл. - с 30 до 25%; 75-100 тыс.долл. - с 40 до 34%. Таким образом реализуется тот раздельный подход к мелкому, малому, среднему бизнесу, о котором речь шла выше: чем мельче предприятие, тем больше налоговых льгот. Принятый закон Грузии от 7 марта 1992 г. N 286 о налогах с предприятий предусматривает налоговые льготы для малых

предприятий. В частности, от уплаты налога освобождается прибыль в первый год работы малых предприятий, в отличие от других республик, предусматривающих это первые два года (кроме созданных на базе ликвидированных или реорганизованных предприятий, их филиалов и структурных подразделений) для предприятий по производству и переработке сельскохозяйственной продукции, производству товаров народного потребления, строительные, ремонтно-строительные, по производству строительных материалов, малые внедренческие предприятия.

На наш взгляд, в финансовых льготах, кроме вышеуказанного, целесообразно предусмотреть:

- по другим видам деятельности малые предприятия в первый год работы должны уплачивать налог на прибыль в размере 25%, а во второй год - 50%, от установленных для них ставок на прибыль;

- если малое предприятие прекращает...деятельность до истечения трехлетнего срока, сумма должна исчисляться в полном размере за весь период его деятельности;

- малым предприятиям должны предоставляться дополнительные налоговые льготы на региональном уровне за счет средств республиканских и местных бюджетов. Для малых предприятий применяются и льготные нормативы отчислений в их валютные фонды;

- для малых предприятий норма амортизации на полное восстановление активной части производственных фондов целесообразно увеличить на 30% по сравнению с утвержденными нормами с учетом стимулирующей роли этой нормы в ускорении развития производства;

- для поддержки малых предприятий должны образоваться республиканские и региональные целевые фонды за счет добровольных взносов государственных, кооперативных, общественных и иных предприятий, учреждений, организаций и граждан, в том числе иностранных. Средства фондов идут преимущественно на стимулирование развития приоритетных видов деятельности малых предприятий.

Фонды являются самостоятельными организациями, получающими доходы от осуществляемой ими коммерческой деятельности, пользуются правами юридического лица и действуют на основании устава, утвержденного учредителями.

Между тем, остаются нерешенными многие законодательные вопросы, связанные с их созданием и функционированием. В дальнейшем это неизбежно приведет к необходимости уточнения многих налоговых правил. Так, уже сейчас в Эстонии налог с прибыли предприятий взимается по следующей шкале: до 500 тыс.руб. - до 15%; от 500 тыс. до 1 млн.руб. - 19%; свыше 1 млн.руб. - 190 тыс.руб. плюс 30% от суммы, превышающей 1 млн.руб. По нашему мнению, эстонская схема налогообложения может быть принята за основу и в Грузии.

Одной из проблем МСП является финансирование *начальных стадий* их развития. Здесь, видимо целесообразно, как указано выше, изменить действующую систему полного освобождения МСП от налогов на первый год с доведением ее до двух лет с момента их образования, как это предусматривается в других государствах СНГ и предоставления последним целевых дотаций государства в виде *гарантированного кредита*.

С целью увеличения заинтересованности работников МСП в результатах их деятельности необходимо существенно ограничить также налогообложение фонда оплаты труда: отменить ставки предельной рентабельности, налогообложение фонда оплаты на 1 рубль прироста продукции, отчисления в государственную систему соцстраха заменить системой индивидуального, корпоративного или регионального страхования.

Необходимо по своему содержанию изменить и налогообложение внешнеэкономической деятельности МСП, а также ее государственное регулирование в тех рамках, которые имеют место сегодня: осуществлять налогообложение не валютной выручки, а валютной прибыли,кратно связав ставки последней, освободить от налога инвестируемую часть валютной прибыли, упростить методы квотирования и лицензирования внешнеторговых сделок, осуществляя их через республиканские и региональные конторы Внешэкономбанка.

С целью повышения заинтересованности банков в кредитовании малых предприятий государство на Западе выступает в качестве *гаранта кредитов*, предоставляемых частными банками. В США Администрация малого бизнеса (АМБ) может гарантировать до 90% ссуды, предоставляемой коммерческими банками.

Практика западных стран убеждает в том, что если налоговая, инвестиционная и кредитная политика увязаны в единое целое (оптимальность ценообразования здесь подразумевается в порядке вещей) это является мощным фактором как ресурсосбережения, высоких темпов НТР, формирования материально-технической базы малого предпринимательства в целом. Вновь ссылаясь на опыт развитых стран изложим общепринятые в мировой практике принципы инвестирования МСП.

Создание *специального инвестиционного фонда* для МСП типа Объединенного объединения инвестиционных компаний (ИКМБ) в США, которое сформулировано на акционерной основе. Акционеры ИКМБ получают от государства налоговые преимущества, в частности, они имеют право вычитать затраты на приобретение акций ИКМБ из декларируемой величины прибыли, облагаемой налогом. Сами ИКМБ также получают налоговые льготы: *дивиденды исключаются из облагаемой прибыли*, имеется возможность создания *не облагаемого налогом резерва* на случай потерь (в размере 10% общей суммы кредитов и акционерного капитала). ИКМБ освобождаются от *налога на прирост капитала*.

Большой интерес представляют также системы *совместного инвестирования МСП*, которые особенно полезны для реализации межотраслевых и региональных программ. В частности, целесообразно использовать опыт ФРГ по созданию фирм, участвующих в капитале мелких и средних предприятий. Эти общества по участию в капитале, создаваемые банками и страховыми компаниями, как правило, стремятся сохранить постоянное участие в сфере МСП. По нашему мнению, подобный способ льготного инвестирования может быть широко использован при выделении из состава крупных объединений малых и средних предприятий.



Расширение налоговых льгот для сферы малого бизнеса предполагает и применение системы ускоренной амортизации и инвестиционного налогового кредита, что, в частности, способствует быстрому списанию устаревших в результате структурных сдвигов средств труда и сосредоточение финансовых ресурсов на приобретение новой и новейшей техники. Поэтому следует, как это принято на Западе, освободить МСП (по крайней мере на ближайшие 5 лет) от налогообложения инвестируемой части прибыли (инвестиционный кредит), а также от отчислений на фонд амортизации, направляемой сейчас в так называемый стабилизационный фонд, чтобы создать постоянно действующий стимул для расширения производственной деятельности. Особенности инвестиционного кредита в массовом обновлении производства в том, что в отличие от других налоговых льгот воспользоваться им можно лишь после того, как вложения уже сделаны.

В системе стимулирующих мер по развитию МСП следует обратить внимание на формы инвестиционного кредита по развитию субподрядных отношений за счет уменьшения доли облагаемой налогом прибыли предприятий - генеральных подрядчиков на величину прибыли МСП, в т.ч. существенные льготы по налогообложению НИИ, КБ, венчурных фирм - участников субподряда.

НАУЧНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА

Необходимость системного регулирования малого бизнеса, настоятельно отражающая в экономике республики уже сейчас, в ближайшем будущем, станет общественной необходимостью. Естественно, что создание такой системы прогнозов, как теоретического, так и практического толка, может быть реализовано лишь как результат фундаментальных научных исследований типа *economics* по самому широкому кругу проблем.

В этой связи необходимо поднять уровень научного обеспечения функционирования малой экономики как по экономическим, социальным и правовым, так и по технологическим аспектам с тем, чтобы перейти от методов принятия отдельных постановлений и решений на свой "страх и риск" к научно-обоснованной системе исследования, а затем и практического обеспечения функционирования формирующихся малых рыночных структур.

Отсутствие таких разработок оставляет, с одной стороны, создаваемые малые предприятия без каких-либо ориентиров в их деятельности, а с другой, органы государственного регулирования всех уровней - без методологического инструментирования для осуществления соответствующих мероприятий, вследствие чего как первые, так и вторые функционируют с большим количеством ошибок, со значительными потерями времени в принятии и реализации решений, о чем свидетельствует опыт республики. В целом является несомненным, что оптимальное функционирование прогрессирующего малого бизнеса в республике невозможно без адекватного научного обеспечения. Как известно, во всех странах мира имеется широкая сеть исследовательских центров как общегосударственного, так и отраслевого и регионального уровней, дающих научно обоснованные рекомендации по развитию малого бизнеса.

В настоящее время совокупные расходы на научно-исследовательскую работу составляют около 2% от совокупного мирового валового национального продукта. В США, Японии, ФРГ, Франции, Великобритании доля расходов на научно-исследовательскую деятельность колеблется от 2,41 до 2,75%. На эти страны приходится 85% расходов капиталистического мира на научные исследования и разработки. Больше всего затрат на научные исследования приходится на США. Так, в США¹ тратят на науку в 2,5 раза больше средств, чем в Японии, почти в 6 раз больше, чем в ФРГ.

Многие крупные компании, а также малые и средние предприятия межотраслевого характера имеют несколько стабильных устойчивых направлений бизнеса в одно-два предприятия с рискованным бизнесом, на которых отрабатываются различные научно-технические разработки.

Такое состояние НТП в капиталистическом мире создает благоприятные предпосылки в стимулировании научно-технического прогресса. Особенно этот процесс обострился в 70-х годах, когда США стали терять лидерство в сфере наукоемкой технологии. Например, в 1987г. на американские предприятия свыше 62% роботов поступили из Японии. Импорт наукоемкой японской продукции в США с 1980 по 1987 год увеличился на 272%, что свидетельствует о снижении конкурентоспособности американских товаров.

В капиталистическом мире имеется целый спектр налоговых льгот для стимулирования научных исследований и инновационной деятельности частных компаний. В США это закреплено в специальном кодексе внутренних доходов страны. То есть здесь явно просматривается правовое воздействие на процесс экономического стимулирования научных исследований и опытно-конструкторских разработок. Компаниям дано право единовременного полного курса вычета из облагаемого налогом дохода затрат на эти исследования, либо их погашение в течение ряда лет. Такая практика позволяет правительству покрывать почти 50% расходов компаний на научные исследования, санкционируя недоплату налогов в бюджет страны. К этому праву чаще всего прибегают малые и средние фирмы. Величина этой налоговой льготы составила в США с 1983-1990 гг. более 16 млрд.долл. Для малых и средних корпораций более характерен уровень налогообложения личных доходов.

Малые и средние предприятия в силу инновационного характера своей деятельности работают в условиях повышенного риска. Поэтому для этой формы бизнеса требуется помощь государства. Например, Франция оказывает этим фирмам содействие в получении долгосрочных

¹ В США каждое государственное ведомство, имеющее научно-исследовательский бюджет превышающий 100 млн.долл., должно выделять на научно-исследовательские цели в Исследовательскую программу малого бизнеса (НИИМБ) 1,25% этого бюджета. В настоящее время программы НИИМБ имеют 11 государственных ведомств, в т.ч. Национальный научный фонд НАСА, министерства: энергетики, здравоохранения, социальных услуг, обороны.

и краткосрочных кредитов, повышении квалификации управленческого персонала и др. Создаются законодательные гарантии по предотвращению их от банкротства. Одновременно государство осуществляет системный контроль за сделками крупных предприятий и фирм.

В ФРГ в 80-х годах стало стимулироваться использование новаторского потенциала некрупных фирм. Для этих фирм кроме бюджетных ассигнований введены новые формы дотаций и изменены их ориентиры. В настоящее время в ФРГ насчитывается около 30 национальных фондов, которые располагают рискокапиталом в объеме 2 млрд. марок.

Изобретение или разработка становятся инновацией в том случае, если они завоевывают рынок. Это по данным ФРГ удается лишь 4% новинок. Эти немногие изобретения по своим социальным последствиям приводят к изменениям общесоциального масштаба, разработке новых технологий, пересоборудованию старых и строительству новых заводов. Пример с внедрением микроэлектроники показывает, как это новшество привело к сдвигу конъюнктуры. Поэтому инновационная инициатива предпринимателя чаще всего является важным моментом в развитии или крушении малого бизнеса.

В силу вышесказанного, на наш взгляд, в республике необходимо создание республиканского международного научного центра по исследованиям малого бизнеса. Цели и функции научного центра определяются требованиями как текущего момента, так и долговременной перспективы: разработать и представить к внедрению комплексную систему функционирования мелких, малых и средних предприятий в отраслях и регионах, особенно трудоизбыточных, представить регулирующим, хозяйственным, а также всем заинтересованным органам научно обоснованные рекомендации по текущим и перспективным направлениям налоговой, кредитно-банковской, инвестиционной, ценовой политики, осуществить в целях решения этих конечных по своему назначению комплекс научных исследований в сфере экономики малого бизнеса по полному кругу экономической теории.

Основные направления научно-исследовательских работ по проблемам малого бизнеса определяются необходимостью преодолеть разрыв между потребностями в хозяйственном, информационном, правовом обеспечении этой бурно развивающейся сферы общественного производства и почти полным отсутствием научного задела в этой области.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ АСПЕКТ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА

Переход к регулируемым рыночным отношениям, поддержка предпринимательства требуют упорного создания сети малых предприятий.

Однако для того чтобы не превратить меры по развитию малого предпринимательства в очередную компанию, надо тщательно обдумать стратегию этого дела. Необходимо создание государственной программы, в которой требуется определить на всех уровнях народного хозяйства не только перечень необходимых мероприятий, но и этапы, порядок и сроки реализации каждого из них, необходимые ресурсы, а также обеспечивать взаимную увязку мероприятий и ресурсов.

В программе надо не только определить комплекс мер и ресурсов, необходимых для развития сети малых предприятий, но и оценить возможности реализации этих мер, прежде всего - их ресурсного обеспечения. Поэтому, учитывая многоцелевой характер программы, ее задания и мероприятия должны быть увязаны с другими программами - программой становления и развития рынка, антимонопольной программой и рядом целевых народнохозяйственных и научно-технических программ.

Как нам представляется организованный аспект решения этих проблем может быть следующим:

1. Создание в составе Кабинета Министров Грузии департамента по малому предпринимательству, наделенного соответствующими распорядительными функциями. Финансовые и материальные ресурсы департамента образуются за счет выделения средств республиканских министерств, крупных объединений (концернов, ассоциаций). Не следует, по нашему мнению, дробить эти ресурсы между административными районами, а объединить их в составе восьми крупных экономических районов республики и территориальных ассоциаций. Основная часть департамента и его органов - реализация общегосударственных республиканских, региональных и отраслевых программ развития малого предпринимательства.

2. Создание республиканского коммерческого банка поддержки малого предпринимательства кредитно-инвестиционного направления с сетью региональных контор, охватывающих всю территорию республики. Банк должен осуществлять также аудиторскую деятельность и располагать сетью соответствующих учреждений, он мог бы (при поддержке государства) широко использовать такие распространенные на Западе меры, как дотации по налогообложению МСП, гаранта кредиторов, предоставляемых более мелкими коммерческими банками.

3. Создание системы мелкооптовых бирж для решения проблем материально-технического снабжения МСП. Такие биржи необходимо создавать во всех республиканских крупных экономических районах и территориальных ассоциациях, о которых говорилось выше.

Существенные капиталовложения для развития МСП могут быть найдены в первую очередь за счет сокращения централизованных инвестиций, направляемых на строительство крупных объектов. По нашему мнению, в ближайшие 5-7 лет основная часть капитальных вложений в отраслях промышленности, сельского хозяйства, строительства и сферы услуг должна быть реализована в системе малого предпринимательства и направлена на формирование и развитие целостных рыночных структур, объединяющих крупные, малые и средние предприятия. Именно они представляют в настоящий период наилучшее поле для возникновения прогрессивных рыночных структур с учетом мирохозяйственных тенденций. Последовательное расширение таких структур будет способствовать в конечном счете выходу наиболее эффективных МСП на республиканский, а в дальнейшем и на кавказский и мировой рынки.

Эти и возможно некоторые другие меры должны привести в действие механизм малых и средних предприятий для более полного наполнения потребительского рынка.

საქართველოში მცირე ბიზნესის მხარდამჭერი სისტემის შესახებ

მ. მაქსოევი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

რეზიუმე: მცირე და საშუალო საწარმოთა ქსელის ფორმირებისათვის აუცილებელია მცირე მეწარმეობის მხარდამჭერი სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება, რომელიც მოიცავს სამართლებრივ, ორგანიზაციულ, მატერიალურ, სოციალურ-ეკონომიკურ ღონისძიებათა ერთობლიობას. მცირე და საშუალო საწარმოთა სისტემის რეგულირება უნდა ეყრდნობოდეს კონცეფციას მცირე და საშუალო საწარმოთა განვითარების საზოგადოებრივ-აუცილებლობის შესახებ. სახელმწიფო მხარდაჭერის სისტემა უნდა მოიცავდეს არა მარტომ მცირე და საშუალო საწარმოთა განვითარების პროგრამის ცენტრალიზებულ ფინანსირებას, რამდენადაც რესურსების კონცენტრაციის, ადგილებიდან გონივრული ინიციატივის ყოველმხრივ სტიმულირებას. მათთანავე, ეს სისტემა უნდა უწყობდეს ხელს ეკონომიკურად აუცილებელ მოქმედებათა მექანიზმის შექმნას, სტაბილური სამართლებრივი და ორგანიზაციული სისტემით, რომელიც მონაწილეებს დაუმკვიდრებს რწმენას, რომ მათი ძალისხმევა ყოველთვის მოიტანს, მათი თვალსაზრისით სასურველ შედეგს, რასაც ადასტურებს უცხოური გამოცდილება.

The System of Small Business Supporting in Georgia

M. Macsoev

Iv.Djavakhishvili Tbilisi
State University

Summary. Establishment of the nets of Small and Medium-size Enterprises (SME) in the branches of industry and regions would not be implemented without conscious state policy of the comprehensive support of small enterpreneurship, which should combine together the complex of legal, organizational, material, social and economic regulations of the above mentioned sector, bearing in mind the public necessity of SME development in single concept as a whole in each branch of industry and in every large and small region. The system of government support should consist of not only direct or centralize functioning of development programs, but of combine efforts to pool resources of comprehensive stimulating initiatives from the districts, which means to assist in creating the mechanisms of economically necessary system giving solid confidence of the participants that all their efforts would give an expected result as is known form the worldwide experience.

წესები ავტორთათვის

1. ჟურნალში "საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე: ეკონომიკის სერია", ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე ქვეყნდება სტატიები, რომლებიც შეიცავენ ინფორმაციას თანამედროვე მოწინავე ეკონომიკური მიმართულებების თეორიული და პრაქტიკული კვლევის შედეგების შესახებ. პერიოდულად იბეჭდება რეცენზიები, აგრეთვე იმ კონფერენციების, სხდომებისა და სხვა სამეცნიერო-ორგანიზაციული ღონისძიებების ქრონიკები, რომლებიც რუსულბლოკში ტარდება.
2. რედაქციაში გამოგზავნილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის მიერ, თანავეტორობის შემთხვევაში კი - ყველა თანავეტორის მიერ, სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხის და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ტელეფაქსის, ტელექსის მითითებით.
3. სტატიის მოცულობა, გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალი, რეზიუმე ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე არ უნდა აღემატებოდეს ნაბეჭდი ტექსტის 24 გვერდს, რომელიც დაბეჭდილია 2 ინტერვალთ. მარცხენა მხარეს დატოვებული უნდა იყოს 4 სმ სივანის მინდორი.
 რეზიუმე, გამოყენებული ლიტერატურის სია, ცხრილები და ნახატების მიწვევები სრულდება ცალკე ფურცელზე.
 მოკლე მოხსენებების მოცულობა არ უნდა აღემატებოდეს 7 ნაბეჭდ გვერდს.
 რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ეგზემპლარად. ხელნაწერის ყოველი გვერდი, ლიტერატურის სიის ჩათვლით, უნდა იყოს დანომრილი.
4. ილუსტრაციები (ორ ეგზემპლარად) ცალკე უნდა ახლდეს ნაშრომს. ნახაზები და გრაფიკები შესრულებული უნდა იყოს მკაფიოდ ტუშით, კალკაზე ან მილიმეტრთან ჭიდალზე. ფანქრით შესრულებული, ტექსტში ჩაბახული, ან ხელნაწერზე დაწებებული ნახაზები არ მიიღება. აუცილებლად უნდა მიეჭკეს ყურადღება აღნიშვნების იდენტურობას ტექსტში და ნახაზზე. ყველა მინაწერი, რომელიც ფარავს ნახაზს უნდა შეიცვალოს ციფრობრივი, ან ასოითი აღნიშვნით, განმარტებები კი ჩამოტანილი იქნეს ნახაზის მინაწერში.
5. ყოველი ილუსტრაციის მეორე მხარეს აღნიშნული უნდა იყოს მისი რიგობრივი ნომერი და ავტორების გვარები.
6. ფორმულები და განმარტებები თუ ჩაწერილია ხელით უნდა შესრულდეს გარკვევით. ინდექსის ჩაწერისას კარგად უნდა განვასხვავოთ ერთმანეთისგან შტრიხი, ერთიანი და მძიმე. ფორმულების ჩაწერისას კარგად უნდა ჩანდეს განსხვავება დიდ და პატარა ასოებს შორის: თუ მათ ერთიანი მოხაზულობა აქვთ დიდ ასოს ფანქრით უნდა გვეუსვათ ხაზი ქვემოდან (მაგ. X). განსაკუთრებით ზუსტად უნდა ჩაწეროს ერთმანეთის მსგავსი ასოები (მაგ. a, e, u და n და სხვა).
7. ლიტერატურის დასახელება უნდა მოთავსდეს სტატიის ბოლოს ერთიანი სიის სახით (რეცენზიებში, რომლებიც უნდა გამოქვეყნდეს რუბრიკით კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია, ლიტერატურა დასახელებდა გვერდის სქოლოში).
 წიგნებისათვის უნდა დავიცვათ შემდეგი თანმიმდევრობა: ავტორის გვარი და ინიციალები, წიგნის დასახელება, ტომი, გამოცემის ადგილი, გამოცემლობა, წელი.
 საქურნალო სტატიისათვის - ავტორის გვარი და ინიციალები, სტატიის დასახელება, ჟურნალის დასახელება, წელი, ტომი, ნომერი (გამოშვება).
 ლიტერატურის ნომერი სიაში შევსაბამება ტექსტში მათი მოხსენიების რიგს. ტექსტში ლიტერატურის დასახელებისას უნდა აღინიშნოს მისი რიგითი ნომერი (მაგ. [3]). ლიტერატურის სიაში ყოველი წიგნის ბიბლიოგრაფიული აღწერა ზუსტად უნდა შევსაბამებოდეს წიგნის (ჟურნალის) სატიტულო ფურცელს.

8. ავტორთა საყურადღებოდ რედაქცია აღნიშნავს, რომ სტატიის ტექსტსა და ნახატებს უნდა ჰქონდეს მინაწერი დასაბუქდად. როგორც წესი კორექტურა ავტორებს არ ეგზავნებათ.

9. სასურველია სტატიაში აღნიშნოს რითი განსხვავდება მიღებული შედეგი ადრე ცნობილისაგან.

10. ჟურნალში სტატიები გამოქვეყნდება რედაქციაში შემოსვლის რიგის მიხედვით. თუ რედაქცია დააბრუნებს სტატიას გადასამუშავებლად, სტატიის წარმოდგენის თარიღად ითვლება რედაქციის მიერ საბოლოო ტექსტის მიღების თარიღი. ჟურნალის ერთ ნომერში შეიძლება ავტორის ერთი სტატიის ან ერთი მოკლე შეტყობინების გამოქვეყნება.

11. სტატიის გამოქვეყნებაზე უარის თქმის შემთხვევაში რედაქცია უფლებას იტოვებს არ დაუბრუნოს ავტორს ერთი ეგზემპლარი.

12. ხელნაწერები რომლებიც არ უბასუხებს ზემოთ მოყვანილ მოთხოვნებს რედაქციის მიერ არ მიიღება.

INSTRUCTION TO AUTHORS

1. The journal "Proceedings of the Georgian Academy of Sciences: Economic Series" publishes articles in Georgian, Russian and English, which includes the results of theoretical and applied research in leading trends of modern economic sciences. Periodically published reviews, chronicles of conferences, meetings, seminars etc. held in the Republic.

2. An original article sent to editorial board must be signed by all authors, providing names, first names, position, degrees, titles, full address, telephone, fax and telex.

3. Volume of an article, list of references and summary in Georgian, Russian and English should not exceed 24 typewritten lines with double spacing. On the left hand side 4 cm margins should be left.

Summary, list of references, tables and signs under illustrations should be submitted separately.

A volume of short notes should not exceed 7 typewritten lines.

Two copies of papers should be sent to the publisher. All pages of manuscripts, including references should be numbered.

4. Illustrations (two copies) should be submitted separately.

Drawings and drafts should be filled legibly with indian ink on tracing paper or squared paper. Drafts in pencils, drawn in texts or pasted onto manuscripts are not accepted. It is necessary to keep an eye on exact accordance of designations in texts and drafts. All legends, overloading drafts should be substituted by figures or letters, explanations of them should be moved to inscriptions under illustrations.

5. On the back of each illustration it's ordinal number and authors' names should be written down.

6. Formulas and designations should be handwritten by ink, legibly, large and loosely. Subindexes should be avoided as far as possible.

When marking indexes it is necessary to differ strokes and numeral-units from commas.

When writing formulas it is necessary to differentiate strictly between small and capital letters. This requirement is applied especially to the letters of the same inscription distinguishing only by their size: capital letters are underlined with line below (for example, X).

It is necessary to write carefully the letters looking alike (g and q, l and e, u and n etc.).

7. Literature is listed as a general list at the end of an article (in the reviews published in the section "Criticism and Bibliography" literature is given in footnotes) in the following order: books, 1st 2nd and 3rd names of the author, title of the book, place of publication, publishing house, year of publication.

Journal articles: books, 1st, 2nd, 3rd names of the author, articles's title, year of publication, volume, issue.

Literature is listed following the sequence of references in the text of an article. References in the text of an article are given in parentheses. A bibliographic description of each title in the list of literature must correspond strictly to the title-page of a book or a journal.

8. The editorial staff calls your attention to the fact that a typed text and drawing ready for type-setting signed "ready for printing" and proof-sheets for reading, as a rule, are not sent back to authors.

9. It is advisable to mention in an article the distinctive features of the given result from all the others already known.

10. Articles are published in succession of their receiving by the editorial staff. If an article is sent back to the author for revision, the date of receiving the final text is regarded as the date of submission for consideration. In one issue of a journal only one article or one brief report of an author is published.

11. In case of a refusal to publish an article, the editorial staff reserves the right not to return one copy of an article to author.

12. The manuscripts not meeting these requirements are not taken for consideration by editorial staff.

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

1. В журнале "Известия АН Грузии: серия экономическая" публикуются статьи на грузинском, русском и английском языках, в которых содержатся результаты исследований теоретического и прикладного характера по ведущим направлениям современной экономической науки.

Периодически публикуются рецензии, хроника о конференциях, сообщениях, семинарах и других научно-организационных мероприятиях, проводимых в республике.

2. Направленный в редакцию оригинал статьи должен быть подписан автором, а в случае соавторства - всеми соавторами с указанием фамилии, имени, отчества, места работы, ученой степени и звания, полного почтового адреса и телефонов, телефаксов, телексов.

3. Объем статьи, список использованной литературы, резюме на грузинском, русском и английском языках, не должны превышать 24 страниц машинописного текста, отпечатанных через два интервала. С левой стороны оставляются поля шириной 4 см.

Резюме, список использованной литературы, таблицы и подписи к рисункам исполняются на отдельных листах.

Объем кратких сообщений не должен превышать 7 страниц машинописного текста.

Статьи представляются в редакцию обязательно в двух экземплярах. Все страницы рукописи, включая литературу, должны быть пронумерованы.

4. Иллюстрации (в двух экземплярах) прилагаются к рукописи отдельно. Чертежи и графики должны быть выполнены четко, тушью на кальке или миллиметровой бумаге. Чертежи, выполненные карандашом, вычерченные в тексте или приклеенные к рукописи не принимаются. Необходимо тщательно следить за точным соответствием обозначений в тексте и на чертежах. Все надписи, загромождающие чертеж, должны быть заменены цифровыми или буквенными обозначениями, а объяснения к ним вынесены в подпись к рисунку.

5. На обороте каждой иллюстрации должны быть проставлены ее порядковый номер и фамилии авторов.

6. Формулы и обозначения должны быть вписаны от руки чернилами, свободно, четко, крупно; следует по возможности избегать субиндексов.

В начертании индексов следует четко отличать штрих и единицу от запятой.

Должно соблюдаться строгое различие между строчными (малыми) и прописными (большими) буквами, имеющими одинаковое начертание и различающимися только своим размером: заглавные буквы подчеркиваются черточкой снизу (например, X).

Необходимо тщательно вписывать похожие одна на другую буквы (g и q, l и e, u и n и др.).

7. Литература приводится в конце статьи общим списком (в рецензиях, публикуемых в разделе "Критика и библиография", литература дается в подстрочных примечаниях) в следующем порядке:

Книги: Фамилия и инициалы автора. Название книги. Том. Место издания, издательство, год.

Журнальные статьи: Фамилия и инициалы автора. Название статьи. Название журнала, год, том, номер (выпуск).

Список литературы составляется в порядке упоминания работ в статье. Ссылки на литературу в тексте даются в квадратных скобках (например, [3]).

Библиографическое описание каждого названия в списке литературы должно строго соответствовать титульному листу книги (журнала).

8. Редакция обращает внимание авторов на то, что подготовленный к набору машинописный текст статей и рисунки подписываются авторами "в печать" и корректура для просмотра, как правило, не высылается.

9. В статье желательно указать, чем отличается предлагаемый результат от ранее известных.

10. В журнале статьи публикуются в порядке поступления в редакцию. В случае возвращения автору статьи для доработки, датой представления считается день получения редакцией окончательного текста. В одном номере журнала может быть опубликована одна статья автора или одно краткое сообщение.

11. В случае отклонения статьи редакция оставляет за собой право не возвращать автору один экземпляр.

12. Рукописи, не отвечающие настоящим правилам, редакцией не принимаются.

გადეცა წარმოებას 19:2:1997 ხელმოწერილი დასაბეჭდად 18:2:19:97 ქალაქის ზომა
70x108 1/16; ქალაქი ოფსეტური; ბეჭდვა ოფსეტური; პირობითი ნაბეჭდი თაბახი
4,9; საარტიკვლო-საგამომცემლო თაბახი 4,36; ტირაჟი 100; შეკვეთა N 39
ფასი სახელშეკრულებო

380007, თბილისი, ქიქოძის 14, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
ტელ. 99-68-53, 99-07-02, ფაქსი: 998-389

საწარმო-საგამომცემლო გაერთიანება 'მეცნიერება', თბილისი, 380060,
ავტუზოვის ქ. 19

40/42/1



CONTENTS

V. Burduli	
The Industrial Policy: Institutional Security and Economic Mechanism	3
S. Fortescue	
The Industrial Policy Institutions of the Russian Government	17
Iu. Ananiashvili	
The Problem of Aggregation and the Total Expenditure Koefficients with an Account in the Intersectoral Balance	30
M. Macsoev	
The System of Small Business Supporting in Georgia .	45
Instruction to Authors	59

ტომი 4
VOL. 4
TOM 4
N 1-2

1996
76196